

Привид із Валової

Автор:

Андрій Кокотюха

Привид із Валової

Андрій Анатолійович Кокотюха

Ретророман

Початок ХХ століття, 1909 рік. Успішний київський адвокат Клим Кошовий від переслідувань царської охоранки тікає до Львова, де стає лише скромним помічником старого нотаря. Його нудні злиденні будні порушує візит комісара кримінальної поліції: у кишені трупа, знайденого у будинку на вулиці Валовій, виявили візитівку Кліма. Сам чоловік загинув за досить дивних обставин, хоча офіційно це нещасний випадок. Але той дім має у Львові недобру славу. Кажуть, у ньому вже сто років блукає привид Чорної пані. Всякого, хто зустрінеться з нею, чекає погибель. І така смерть на Валовій – не перша. У гонитві за привидами Кошовий та його відданий друг Йозеф Шацький змушені зануритися у львівські нетрі та спуститися на міське дно. Ризикуючи життям, вони таки дізнаються правду про привида. І вона дуже не сподобається загадковій та впливовій красуні Магді Богданович...

Андрій Кокотюха

Привид із Валової

Читаючи цю книжку, ви маєте можливість уявити собі місто Львів віртуально, але щоб відчутти його по-справжньому, треба сюди приїхати.

Радо запрошую усіх до Львова.

Міський голова Львова

Андрій Садовий

Привид із Валової

Львів, жовтень 1909 року, вулиця Валова

Це десь тут.

Аби не спалювати даремно батарейки, обережний нічний візитер не вмикав ліхтарика без крайньої потреби. Очі встигли звикнути до темряви. Хоч не міг похвалитися – бачить, мов кішка, рухався досить упевнено, минаючи будівельні риштування та тверді виступи наполовину зруйнованих внутрішніх стін.

Ще б знати, на якому поверсі шукати. Й чи взагалі – на рівні землі. Раптом це зарите в підвалі, а там вогко й напевне щури. Величезні, бридкі, жирні, з довгими хвостами та безжальними гострими зубами.

Ходили чутки, що львівські пацюки – хижаци, страшніші за диких лісових звірів. Та де – навіть левів, котрі, за переказами, водилися в тутешніх околицях дуже давно. Бо це ж галицький князь Лев[1 - ...це ж галицький князь Лев... – Князь Лев (між 1225 та 1229–1301) – другий син Данила та Анни, доньки галицького та

смоленського князя Мстислава Удатного. Хресне ім'я – Онуфрій. Вважається засновником міста Лева – Львова. Перед постригом у монахи (приблизно 1300 р.) зумів відновити єдність Галицько-Волинської держави, поширивши її кордони на сучасне Закарпаття і Люблінську землю і навіть на Київ.] спершу здолав свого чотириноного гривастого тезка, а потім звелів вирубати довколишні ліси, аби не завдавати собі та іншим клопоту нищити звірів далі, – місту, названому на його честь, загрожували куди небезпечніші вороги.

Навряд чи князь, пішовши на лева, ризикнув би кинути виклик тутешнім щурам. Не князівська воно справа воювати гидотних ратусів[2 - ...воювати гидотних ратусів. – Ратус (rattus) – назва щура латиною.].

Ніби у відповідь на такі думки десь у темряві попереду підозріло зашурхотіло. Чоловік не здивувався нічним звукам, знав, куди й для чого йшов. Та все ж мимоволі здригнувся, зупинився, завмер.

Рука сягнула до правої кишені пальта, пальці стисли сталь «бульдога»[3 - ...пальці стисли сталь «бульдога». – Широко поширений наприкінці XIX – на початку XX століття тип кишенькового револьвера. Назва походить від британської моделі револьверів Веблей №??2 Bulldog, випущеного 1872 року.]. Легенький шерех повторився, але нічний пошуковець передумав виймати револьвер. Натомість лівою рукою з іншої кишені потягнув довгасту трубочку з цупкого картону, котрий, як обіцяла реклама, навіть не розмокне, – електричний ліхтарик Х'юберта[4 - ...електричний ліхтарик Х'юберта. – Винахід американського винахідника Джошуа Коена являв собою лампочку, яка жила від батарейки. Права на винахід викупив у Коена 1896 року Конрад Х'юберт (Акіба Горовіц), емігрант із Мінська. Вже за три роки перші електричні ліхтарики, зроблені за таким принципом, з метою реклами були безкоштовно роздані патрульним поліцейським у Нью-Йорку. На початку XX століття кишенькові ліхтарики вже мали кілька моделей та вільно продавалися в Європі.], заправлений трьома новенькими соляними батареями.

Тонкий, не аж надто яскравий промінчик шаснув на звук. Світле кружальце показало завалений будівельним сміттям кут. Серед старого побитого каміння лежав, пожмаканий та недбало кинутий, чималий уривок обгорткового паперу. Порожні вийняті шиби ганяли осінній вітер, він вкотре торкнувся сміття, вразливий і податливий папірець шелеснув, ніби кепкуючи з людських страхів.

Сплюнувши під ноги, чоловік рішуче ступив до джерела свого переляку. Вимкнувши й заховавши назад ліхтаря, озброївся коробкою сірників і, сам не знаючи, для чого це робить, видобув вогонь, дозволив йому лизнути вразливий край. Видно, шмат обгортки кинули тут недавно, може, навіть сьогодні. Ночі вже холодні, зранку взагалі крапало, восени на Львів сходили суто лондонські дощі й тумани – та папір не встиг зволожитися. Легко піддався силі вогню, почав тліти. Потім розгорівся, на короткий час освітивши приміщення, коли бути зовсім точним – залу першого поверху, яку новий власник будинку завзято заходився перебудовувати. Дійства вимагала нинішня мода, а zarazом – чималих видатків. Будівельні роботи найдорожчі, ще й слід закласти витрати не на абиякого, найпопулярнішого архітектора. Так, зараз їхні часи – тих, хто буде й будується.

Спалахи відбивали від старих мурованих стін чудернацькі тіні. Здавалося, своїм маленьким вогнищем він розбудив нечисту силу, і тепер вона влаштовує проти ночі свої химерні ритуальні моторошні танці. Труснувши головою, нічний візитер спробував прогнати від себе подібні думки – нічого ж не дає, лиш нагнітає, накручує, тьху... Ні, відчуття потрапляння в місце, де щоночі панують темні сили, ні на мить не залишало. Навпаки, тільки посилювалося, і правиця знову полізла по зброю.

Він розумів, чому так відбувається.

По-перше, справді щури.

Жарти жартами, але небезпеку від підземних мешканців Львова не варто применшувати. Вивчаючи міські архівні записи, чоловік не пропустив повз увагу те, що за багато століть місто, крім іншого, ставало для його мешканців ще й великим цвинтарем. Та де архіви: міські газети в останні роки охоче давали сенсаційні публікації про чергові людські рештки у вигляді білих черепів й уламків людських кісток.

Львів розростався вшир небаченими раніше темпами. Забудови вже стали чи не головним пріоритетом, будівельним роботам міська рада найперше давала «зелену вулицю». Тож усякий раз, коли десь починали копати фундамент, неодмінно знаходили давнє поховання, котре відразу збурювало, штовхало вперед, виром закручувало бурхливу фантазію майстрів пера.

Взяти хоч того ж пана Яворського[5 - ...взяти хоч того ж пана Яворського. – Яворський Францішек (1873–1914) – польський історик, журналіст, публіцист, письменник, архіваріус і колекціонер. Один з найталановитіших дослідників і популяризаторів історії Львова і міст Галичини.]. Дай тільки привід, ураз змайструє із нічого чергову страшну історію про невинно страчених русинів, євреїв, єзуїтів. Або – про лицаря, котрий вбив свого суперника на таємній дуелі, завойовуючи право претендувати на руку прекрасної панни. Але та, дізнавшись, що вбито її коханого, не захотіла жити, отруїлася, і рідні видали грішницю нещасному переможцеві. Той же, віддаючи дамі свого розкряяного серця останню шану, поховав її сам із належними почестями десь у таємному некрополі в передмісті. Він та подібні до нього репортери могли також написати про закопаних у землю живцем відьом та відьмаків, що своїми богохульними чарами зводили людей, від простого міщанина до шляхетного пана, й були за це покарані розгніваними родичами своїх жертв. І ось тепер, коли їх викопали, чорні душі випущені на волю й не можуть заспокоїтися, мучаючи християнський та інший народ вже після своєї смерті.

Папір догоряв, вогняні блиски ставали дедалі меншими. Зменшувалися й тіні.

– Тож про щурів.

Чоловік знову здригнувся, тепер – від почутого раптом голосу. Наступної миті все зрозумів, не стримав короткого смішку, навіть легенько ляснув себе по лобі. Сам же сказав це, вголос, треба ж так замислитись, дивлячись на вогонь. Мовив неголосно, луна від стін не відбилася. Не видав себе необережним вигуком і зараз уже не боявся – бо нікого тут не було, вже встиг переконатися остаточно. Хіба пацюки, справжні діти підземель, котрі з віку в вік, то не перебільшення, харчуються мертвими людьми. Ніхто не сказав, сам додумався. Хвостатих потворних ратусів з дивних причин не бере трупна отрута, що красномовно свідчить: щури звикли до неї, просякли, самі є її переносниками.

У такому разі львівські пацюки несуть хворобу та смерть усякому, кому не пощастить бути ними вкушеним. Кажуть, п'яного волоцюгу-жебрак з Ринку отак уночі погризли живого, коли спав просто в дворику, очманілий від хмелю. Прокинувся він не від болю, так нажлуктився – хрпів до ранку. А коли очуняв, нічого не зрозумів, попросився в благодійну лікарню при притулку, аби замазали ранки йодом, та й по всьому. Аж поки за короткий час не почала нещасного бити пропасниця, зіниці не пожовтіли, ніби від гною, весь укрився рясним потом, став гарячий, мов жарина. Говорили й писали – не лікували бідаку, дали померти,

зачинивши в окремому приміщенні. Потім помилили з ядучою хлоркою, а саме тіло вивезли потай, спалили, й по всьому.

Отже, нічний візитер був готовий до того, аби при першій же появі гострозубого щура в полі свого зору вихопити «бульдога» та смальнути в нього, перш ніж підземний хижак перейде в наступ. У тому, що львівські пацюки нападають на людей, мов лісові хижакі, він не мав жодного сумніву. Нехай забобони, нехай перебільшення. Краще вірити в це та готуватися, аніж грати вар'ята й потрапити в пастку.

Ну, а по-друге – не лише щури.

Папір зотлів, чоловік старанно розтер попіл товстим носакон черевика.

Він озброївся, бо затіяна ним нічна вилазка була небезпечною незалежно від того, вилізуть пацюки з пивниці чи бігатимуть там, поки новий власник не зашпарує всі щілини й не замурує стіни та підлогу капітально. Місце, будинок на Валовій, до якого він так довго придивлявся, збираючись з духом і зважуючи всі «за» та «проти» задуманої пошукової експедиції, мало погану репутацію. Хтозна, раптом саме вона змусила тих, кого чоловік збирався випередити, використати дім для своїх темних справ.

Раніше він побоювався.

Нині, коли всі інші можливості вичерпані, нарешті наважився на експедицію.

Зовсім не страшно.

Знову шерех десь попереду.

Вже не стримуючись, він вихопив револьвер, виставив перед собою в зігнутій у лікті руці.

Брехня. Кого дурити, для чого дурити – лячно, аж мурахи бігають шкірою та починає бити зрадницький морозець.

То протяги. Холодить, передає зухвалі вітання жовтневий вітер.

Відступивши до найближчої стіни, аби прикрити спину, забезпечивши таким чином тил, чоловік витягнув озброєну руку перед собою. Інша вже знову стискала ліхтарик. Посвітив, обмацав темряву промінчиком. Трохи відпустило. Жодних шарудінь уже не чулося, і чоловік, ніби виправдовуючись сам перед собою, навмисне голосно кашлянув. Тоді – гукнув, послухавши луну. Потім, підбадьорюючи, гаркнув на всю силу легенів:

– Е! Е! Хто тут! Я тебе не боюся!

Відповіддю була тиша, і він вигукнув уже сміливіше:

– Виходь! Покажися! Де ти!

Нікого нема. Слід було чекати.

Пустивши правицю вздовж тулуба, він рішуче вийшов на середину зали. Неквапом обертаючись довкола, міркував, із чого б почати. Розгледівши зариштуванням сходи нагору, вирішив: робитиме, як треба. Заведено, існує негласне правило: починати згори, потім спускатися донизу. Він мав величезний сумнів, що ретельне обстеження саме другого поверху йому потрібне. Але, провагавшись, домовився сам із собою, точніше – з власною совістю: краще витратити додатковий час, піднявшись туди й оглянувши, що й де треба, аніж потім картатися – мав змогу, а не зробив. Поспішати нема куди – ніч попереду.

Запхнувши «бульдога» до кишені, чоловік перекинув ліхтарик у праву руку, міцно стис, немов це було бильце, за яке слід триматися, аби не впасти. Промінчик освітлював шлях. Женучи залишки дурних думок, особливо – навіяні щурами страхи, він почав сходження на другий поверх будинку.

Раніше їх розділяли балки перекриттів. Тепер же новий власник збирався перетворити стару, більш як сторічної давнини, забудову на власний маєток. Резиденцію неподалік від самого міського серця, котра підкреслювала б його високий статус. Колишній домовласник не міг собі такого дозволити – одна з причин, чому тепер скрегоче зубами, махає після бійки кулаками та годує львів'ян дурними казочками.

Нічого йому не допоможе.

Для того чоловік ризикнув прийти сюди глибої ночі.

Де там – жодного ризику, вже переконався. Забобони самі.

Тримаючи рівновагу, нічний візитер таки вибрався на верхній поверх. Зупинився. Прислухався. Знову здалося, чи тут теж щось шарудить... Навряд, пацюки, хоч знані верхолази, але зараз їм тут нема чого робити. Нікого іншого тут боятися особливо не слід. Високо, та й стіни довкола.

Не зі стіни ж...

Позаду, вже не криючись, хтось подав ознаки життя.

Чоловік сахнувся, рвучко повернувся. Револьвер у правій кишені, лівою не дістати швидко.

Ліхтарик висвітив те, що насувалося.

Нічний гість закричав...

Розділ перший

Климентій Кошовий, нотар, завжди до ваших послуг

Той ранок почався зі сварки.

– Ви ховаєтеся від мене вже третій день! – кричав Веслав Зінгер.

Домовласник почав ломитися до Климового помешкання зранку. Кошовому довелося відчиняти, накинувши на себе лише халат.

Ніколи не любив показуватися на людях неодягненим чи, точніше, напіводягненим, у спідньому. Завжди, ще з дитинства, відчував незахищеність та вразливість, постаючи в такому вигляді. Мабуть, подібне переживав не він один, інакше б поліція не приходила з ордерами на арешт та обшук зрання, коли жертви ще сплять. Щоб видерти їх із ліжок, не дати як слід вдягнутися й тим самим уже стати на порядок вищими від потенційних порушників закону. Слава Богу, більш ніж за рік життя у Львові йому не випадало печальної нагоди, чи діє австрійська поліція так само, як російська. Бо царської скуштував: минулого червня нагрянули до нього на київську квартиру, ще шостої ранку не пробило.

Втім, сидіти перед поліцейськими агентами та жандармським ротмістром у білизні та просити дозволу вдягнути штани – усе ж не найбільше приниження, пережите Климом у той час. Аби цим усе тоді обмежалося...

– Куди я можу сховатися від вас, пане Зінгер! – парирував він, щільніше загортаючись у халат і тугіше затягуючи пояс. – Будинок належить вам, я тут живу з вашого люб'язного дозволу. Та це зовсім не означає, що ви маєте право отак вриватися зрання в мій приватний простір! Мені треба привести себе в порядок, зварити кави та бігти на службу!

Зінгер витер спітнілого від обурення лоба. Причому таким необережним жестом, що збив із маківки незмінну ярмулку, відкривши на загальний огляд проплішину ідеально круглої форми. Метушливо повернувши головний убір назад, він знову витер завжди ідеально білою, але разом із тим чомусь постійно жмаканою хустиною розпашіле від гніву лице, тупнув ногою, ніби так підтверджуючи свою цілковиту правоту:

– Та ви самі це сказали, пане Кошовий! Ви ж не будете заперечувати, що самі це сказали? У вас вистачить совісті заперечувати це?

– Ви про що говорите, пане Зінгер?

– Про вашу совість, пане Кошовий! У вашого попередника, пана Сойки, вона була!

– Справді?

Питання прозвучало щиро, хоч і ядуче. Та Веслав Зінгер запнувся, знітився й ще густіше почервонів. Адже, згадуючи про совість адвоката, котрий винаймав помешкання перед тим, як туди вселився Клим, домовласник дещо погарячкував.

Звали пожилця Євгеном Сойкою, частіше називали паном Геником, а минулого літа тут, у цій квартирі, в кабінеті застрелили. Результат офіційного поліцейського розслідування, очоленого особисто комісаром Марекком Віхурою, тиражували в усіх львівських газетах. Крім хіба тих, де подавалася винятково фінансова або сільськогосподарська інформація. Згідно з висновками кримінальної поліції, вбив адвоката російський агент, терорист Ігнатій Ярцев. Самого ж убивцю наздогнала куля, коли поліція вирахувала його на Богданівці, одній з міських околиць, та спробувала затримати. Чинив опір, винних не покарали. Тим більше що заразом удалося накрити підпільну боівку, до якої входили пов'язані з місцевими москвофілами бомбісти.

Зв'язок відомого адвоката Сойки зі злочинною групою, котра ще й підживлювалася грішми зі скарбниці Російської імперії, став чи не найбільшим минулорічним скандалом у Львові.

Найперше пожвавилися ті, хто завдяки майстерності пана Геника програв непрості судові процеси. Мов із мішка посипалися нові позови. Судова машина відразу збільшила кількість пасажирів у рази, виправдувальні вироки масово опротестовувалися. Тих же, хто їх здобув, вийшовши із судової зали переможцями, почали прямо, а частіше – непрямо, називати ворожими посіпаками.

Склалася ситуація, яку Клим, будучи юристом, вважав парадоксальною. Аби довести свою лояльність до чинної австрійської влади та повну підтримку політики цісаря Франца-Йосифа, громадяни готові були наново судитися й навіть вважали за краще програти, зазнавши при цьому матеріальних, натомість – максимально зменшивши рівень моральних збитків. Ще ніколи, принаймні – від початку нового, двадцятого століття – судові засідання по поновлених справах не перетворювалися на змагання з лояльності відповідачів. Загалом же історія з Сойкою та всім похідним від неї відтоді й надалі вважалася прикладом того, як важливо дбати не про гаманець чи політичну орієнтацію, а передусім про власну репутацію.

Тож совісність свого колишнього квартиранта Зінгер згадав даремно. Але не був би собою, аби не викрутився, перевівши подих і перейшовши в контратаку:

– Я не те маю на увазі, на що ви натякаєте, пане Кошовий! Увесь Львів чудово знає, ким пан Сойка був за життя! Та де – треба було його нагло вбити, аби громадяни зрозуміли, що він насправді собою являв! І все одно, пане Кошовий, все одно!

– Що – «все одно»?

– Попри свою не дуже високу суспільну мораль, пан Генік завжди лишався чесним у розрахунках! Ось що я маю на увазі! Він платив за квартиру вчасно. Я ніколи не нагадував йому. А він не дозволяв собі затримати платню хоча б на день! – Домовласник знову витер лоба, цього разу вже обережніше. – Яюсь, пам'ятаю, була субота і ми з пані Зінгер вже вклялися спати. Я зовсім забув – на той день припало число, коли треба вносити гроші. Двірник обмовився, мовляв, пан адвокат уже третій день не ночує. Мені нема жодного діла до того, хто, де та з ким ночує! Аби то не було пов'язане із содомією, пане Кошовий, бо я такого в себе в будинку не потерплю. І аби вчасно сплачували оренду, бо інакшого я так само терпіти не готовий! І що ви думаєте?

– Нічого не думаю, пане Зінгере. Хоча брешу – думаю, ви затримуєте мене. Крадете мій час, бо спізнюватися я не звик.

Домовласник, як за ним водилося, витягнув із жилетної кишеньки позолочену цибулину годинника, клацнув кришечкою, красномовно показуючи Климові циферблат:

– Йой! Бачите, скільки марного часу витрачаю на вас я! Коли йшлося про пана Геніка, він не дозволяв собі марнувати мій час на полювання, мета якого – виловити квартиранта й витрусити з нього належне. А мені від пожилця нічого не треба, окрім місячної платні за проживання тут, у квартирі на вулиці Личаківській! Не в найгіршому місці Львова, скажу я вам! Тоді, в суботу, ми вже заснули, коли пан Сойка повернувся додому звідти, звідки мене зовсім не обходить, гречно перепросив за турботу й дав належні мені гроші. Бо не зміг з різних причин зробити цього вранці! А ви, пане Кошовий, взагалі позбавляєте мене сну! Не кажучи вже про пані Зінгер, котра змушена була піти до лікаря, аби той написав рецепт на снодійну мікстуру. Дорогу, між іншим. Усе через вашу

злочинну й безвідповідальну відмову сплачувати оренду хай не так вчасно, навіть нехай із затримкою на два місяці – але ж ви заборгували мені з літа! Ви відмовляєтеся платити? Добре, в такому разі ласкаво просимо до суду!

Кошовий торкнувся віка пучкою вказівного пальця.

Робив так машинально, коли воно сіпалося. Із цим нічого вдіяти не міг. Тик утворився на нервовому ґрунті, після допиту в «Косому капонірі», київській політичній тюрмі. Він, молодий та перспективний київський адвокат, узявся захищати вчорашніх студентів Політехніки. Вони організували нелегальну друкарню, де видавали українські книги й газети суто просвітницького характеру. Але охранка, припинивши справу за допомогою провокаторів, приписала друкарям діяльність, спрямовану на підриг устоїв держави. Для певності підкинули револьвер та дві саморобні бомби. Робили грубо, не думаючи, що взагалі хтось наважиться захищати друкарів у повну силу. Коли ж Кошовий легко довів усе це в судовій залі, дуже скоро сам опинився в казематах, названий ні більше ні менше спільником терористів. Тоді ж, під час допиту, слідчий перестарався з методами тиску: захопившись ґрунтовним процесом встановлення істини, жандарм сильно стукнув Кліма головою об стіну.

З тюрми видряпали, та відтоді тик щодня нагадував про тиждень у казематі. Не обов'язково коли він нервував чи хвилювався. Віко сіпалося незалежно від Клімового внутрішнього налаштування, зовнішніх обставин та впливів. Просто часом смикало легенько, а бувало – сильніше, й тоді складалося враження, ніби молодий чоловік грайливо підморгує. Незнайомих це спершу дивувало. Тих же, хто встиг пізнати Кошового ближче, або лишало байдужим та звичним, або дратувало, залежно від ситуації. Скажімо, от як зараз домовласника.

– Пане Зінгере, – мовив Клим, зітхнувши. – Ми можемо йти до суду. Причому я сам здатен захищати себе, бо, як вам відомо, фаховий адвокат. Нехай моя нинішня служба трошки далека від основного роду діяльності, але то дурниця. Тутешні закони вже знаю, вид на проживання маю. Фактично є громадянином, рівним із вами у правах. Тож, програвши вам суд, навіть отримавши припис сплатити борг у зазначений термін, я зазнаю збитків у короткій перспективі. Ви ж, хочу нагадати, втратите пожиття, який платить невчасно і не ту суму, яку ви дерете з інших квартирантів. Зате, наголошую, рано чи пізно сплачує бодай щось. Хто захоче після мене вселитися не просто в квартиру сумнозвісного адвоката Сойки – туди, де його знайшли мертвим на підлозі? Припустімо, ви знайдете когось. Хто гарантує, що ви сторгуєтесь бодай на таку суму, на яку

домовилися зі мною?

Зінгер слухав, сопів і мовчав. Годинника при цьому далі тримав у руці розкритим, немов це щось для нього в даний момент означало. Витримавши твердий та водночас лукавий Климів погляд, він демонстративно затріснув кришечку «цибулини», старанно заховав її на місце, заклав за краї камізельки великі пальці обох рук. Випнув груди й барильце, пожував губами.

– Ви, пане Кошовий, не можете придумати іншого пояснення своїм негідним діям у той час, коли я нагадую про ваші борги.

– Якщо ви знали відповідь, для чого завели розмову?

– Бо вважав – ви припините користуватися особливим становищем!

– Особливі становища для того й існують, аби ними користувалися, пане Зінгере.

– Чудово. Ми обмінялися думками, назвемо розмову так. Але я прийшов нагадати: ми домовлялися про, гм, особливу ціну для вас із урахуванням існування несприятливих обставин. Та й близько не домовлялися, що ви взагалі не будете платити за проживання.

Климове віко знову сіпнулося.

– У нас виникали подібні суперечки не раз, пане Зінгере.

– І не два, – нагадав домовласник. – Між нами, чоловіками, я цілком розумію злу вигоду від свого становища й десь приймаю ваші аргументи. Бо за схожих обставин діяв би так само.

– Не маю жодних сумнівів, пане Зінгере.

– Ось аби ви ще допомогли мені пояснити все це пані Зінгер, слово честі – терпів би заборгованість хоч до католицького Різдва. Ви ж все одно заплатите, бо є порядною молодою людиною.

– З пані Зінгер домовляйтеся самі, – розвів руками Клим. – І ви праві, я справді заплачу. Навіть, може, сьогодні, але завтра – вже напевне. Чекаю на клієнта, складатиме довірчий лист. Йдеться про нерухомість. Матиму солідні комісійні, тоді й розрахуємося.

– У такому разі, пане Кошовий, дуже перепошую, що затримую вас своїм вранішнім, не дуже доречним, як тепер розумію, візитом. Хай вам нині Бог помагає!

Сказавши так, домовласник відкланявся й пішов геть, залишивши по собі ледь чутний, хоч все одно прикрий, запах поту.

А Клим нарешті почав збиратися.

З дитинства він чув від батька слово чухно. Розмінявши четвертий десяток, так і не зрозумів, що воно означає.

У Назара й Варвари Кошових була лише одна дитина. Подружжя хотіло ще. Але після передчасної смерті донечки, котра згоріла за кілька днів від лихоманки, проживши після свого народження лише три місяці, мама відчувала стійкий страх, тато не наполягав. У родині сумних спогадів уникали, про давню притлумлену сімейну трагедію Клим почув випадково, від тітки Терези Станіславівни. Із нею, збіднілою польською аристократкою, одружився старший брат Варвари Микитівни Кошової, у дівочтві – Баришевської.

Сталося так, що тітка Тереза рано втратила чоловіка. Він загинув випадково й по-дурному, що, власне, визначило батькове ставлення до протестних силових акцій будь-якого роду: був у справах у Тіфлісі, став свідком зухвалого нападу місцевих революціонерів на поліцейську карету, бомби полетіли зусібіч, й одна розірвалася поряд із Климовим дядьком. До Києва не довели, помер по дорозі. Відтоді тітка Тереза, на ту пору лишившись зовсім без засобів до існування, стала частою гостею в домі Кошових. Нема лиха без добра: потреба у няні відпала, разом із раннього дитинства хлопчик мав змогу чути, крім російської та української, третю мову, польську, з якою зріднився. Через те пізніше, вже в університеті, опанувати четверту, німецьку, вдалося досить легко – далася звичка чути інші мови.

Ну і, звісно, та обставина, що в родині Климентій лишався єдиною дитиною, якою постійно зайнятий адвокат Кошовий займався не так часто, як мусив би це робити батько. Над хлопцем дружно квокали мама з тіткою, звісно ж – доти, поки сам він не втомився й не почав дозволяти собі, часом – усупереч гарним манерам, огризатися на них. У такі моменти суворий батько втручався, починаючи розводити конфліктні сторони. Проте завжди, скільки Клим себе пам'ятав, тато з різних приводів, а то й зовсім без них, вкручував фразу, зовсім позбавлену для хлопця змісту: «Не будь чухном! Чоловікові то не личить!»

Родинні спогади, не завжди доречні тепер, і особливо оте батькове застереження про «чухно», почали приходити частіше відтоді, як Клим перебрався до Львова й, висловлюючись піратською мовою, кинув якір у цій бухті. Бо, виявляється, зовнішній вигляд мав тут, на Сході Європи, можна навіть сказати – на її східному кордоні, помітно більше значення для оточуючих, аніж у рідному Києві.

Пов'язуючи перед великим дзеркалом модну краватку, навіть по-дитячому висунувши від старання кінчик язика, Кошовий тим самим намагався, слідуючи батьківським заповітам, не ставати чухном. Тобто дбати, аби зовнішній вигляд чи відповідав внутрішньому стану, чи – і це навіть бажаніше! – завжди був кращим за нього. Якщо всередині погано, від сторонніх очей таке мусить ховатися.

Бо інакше хто матиме з тобою справу, хто готовий ставитися до тебе серйозно, коли ти, даруйте на слові, – справжнісіньке чухно...

Коли Клим тільки приїхав до Львова минулого літа, в нього речей було – все, що на ньому й при ньому. Піджачна пара, синя в блідо-сіру смужку, капелюх-канотье, одна змінна сорочка, фото батьків у рамці, пара білизни й кілька улюблених бульварних романів. Ага, ще трошки грошей, в той же день утрачених та за тиждень за несподіваних обставин отриманих назад, навіть у подвійному розмірі. Коли прикра історія із Сойкою завершилася й Кошовий лишився сам на сам із необхідністю обживатися, зрозумів – так діло не піде. Тож, зціпивши зуби та набравшись терпіння, обійшов львівські крамниці, придивився, прицінився, а потім вчинив узагалі мудро: попросив про допомогу нового і поки єдиного у Львові товариша, зубного лікаря з Краківського передмістя Йозефа Шацького.

Метушливого говіркого єврея, без перебільшення, знала особисто ледь не половина міста. Іншу половину, за його ж словами, Шацький знав сам. Хоч мав

велику практику, позаяк брав не лише якістю лікування, а й дуже демократичними цінами за свої послуги, все одно його час від часу тягнуло далі від кабінету, на пригоди, котрих категорично не розуміла й тим більше – не збиралася приймати і терпіти його кохана дружина Естер. Якщо гості приходили до Шацьких додому, господиня, матір чотирьох дітей, була ледь не зразком гостинності, причому – цілком щирої. Приймаючи навіть тих, кого бачила вперше, Естер Шацька поводитися так, немов знає незнайомця давно, зріднившись із ним.

Та цьому була окреслена чітка межа: її Шацький повинен лишатися вдома.

Щойно разом із гостем Йозеф цілився за поріг, Естер міняла своє ставлення до нього, а чоловік діставав словесної прочуханки. Якось Шацький пояснив: фейгале, так називав він дружину й матір своїх діточок, має перед очима й тримає в голові негативний, сумний, чого там – печальний і трагічний досвід своїх родичів, чоловікових рідних і просто знайомих, котрі зійшли з праведного шляху, завершуючи життя у стічних ринвах неподалік від наймерзенніших, найдешевших львівських барів. Аби ще Шацькому, за спостереженнями Кошового, часто не крутило в одному місці, аби він не знаходив собі прикрощів буквально на рівному місці, Естер, можливо, не була б надто категоричною. Вони навіть познайомилися в тюремній камері, куди Йозеф потрапив через дурний, позбавлений ґрунту донос заздрісника, конкурента, взагалі – давнього ворога на прізвище Лапідус. Подібних випадків траплялося багато ще до зустрічі з Климом, і зрозуміло, чому Естер категорично протестувала, коли чоловік залишав рідні Кракідали[б - ...коли чоловік залишав рідні Кракідали... – Кракідали – район Львова, на той час – одна з околиць, котра починалася відразу за Краківським базаром. Був місцем компактного проживання євреїв. Район вважався одним із найбільш бідних у місті.]без особливої родинної потреби надовго.

Але того разу, пригадав Кошовий, рихтуючи ледь зволоженою щіткою для одягу піджак, Естер, почувши несміливе прохання чоловікового приятеля, сплеснула руками і – о диво! – сама випхала неспокійного Йозефа, аби провів молодого чоловіка туди, де можна торгуватися за пристойний одяг. виявляється, Шацький справді мав для крамарів чимало чарівних слів. Результат: уже до кінця для в квартиру на Личаківській доставили кілька цілком вихідних костюмів, прийнятних для виходу в люди сорочок, до кожної з яких після гучних дебатів на місці були підібрані підходящі краватки. Згодом, теж за сприяння зубного лікаря, Клима поповнив осінній та зимовий гардероби.

Завершивши з піджаком, Клим одягнувся, глянув на себе, скривився. Причепури вуса, котрі тепер стали густішими за ті тоненькі вусики, що більше нагадували наклеені штучні смужки під носом. Запустив їх, аби виглядати соліднішим. Вкупі з темно-синім однотонним костюмом, строгим як для молоді людини, проте цілком прийнятним для помічника нотаріуса, жилеткою, котра щільно облягала з вигляду худенький, але на повірку – міцний торс, підбраною в тон краваткою Кошовий виглядав старшим за свої роки. Та служба, куди він зараз квапився, того вимагала.

Принаймні сам Клим зробив для себе цей висновок.

Одягнувши пальто й знявши круглого капелюха з вішака, він спершу вдягнув його, як належить. Критично оглянув себе в дзеркало знизу вгору й назад. Авжеж, принаймні не чухно. Батько зараз був би синовим виглядом задоволений. Не стримався, хуліганські збив головний убір набакир, підморгнув власному зображенню. Потім зсунув на лоба, зирнув з-під крисів, навіть скроїв дзеркалу лиховісну мармизу, котра насправду більше нагадувала комічну. Знову підморгнув собі, тепер уже іншим оком. Зітхнув, повернув капелюх у прийнятний, пристойний стан. Обсмикнув пальто, підхопив портфель зі штучної шкіри, куплений задешево, для соліднішого вигляду.

Сам собі сказав:

– До побачення!

І нарешті вийшов.

Контора «Штефко та партнери» знаходилася на вулиці Шевській[7 - ...знаходилася на вулиці Шевській. – Шевська – вулиця в центрі Львова, з'єднує площу Ринок та площу Яворського. Одна з найстаріших у місті. Серед населення переважали українці.]

Випадкові люди її послугами не користувалися. Ті ж, хто приходив сюди вперше, навряд чи підозрювали: жодних партнерів Степан Якович Штефко не мав. Вивіска лишилася з часів, коли її тільки заснували. Сталося це без малого чверть століття тому, коли Штефко з колегами створив невеличку юридичну фірму, котра б захищала в австрійських судах винятково українські інтереси. Саме в той

час українці активно почали обстоювати власні політичні інтереси, давши зрозуміти всім, хто бажав або раніше не хотів: з тими русинами[8 - ...з тими русинами, котрі орієнтуються на єдиний народ та російського царя... - Тут русини не самоназва західних українців, а мовно-літературна і суспільно-політична течія серед українського населення Галичини, Буковини і Закарпаття у 1819—1930-х рр. Обстоювала національно-культурну, а пізніше - державно-політичну єдність з російським народом і Росією.], котрі орієнтуються на єдиний народ та російського царя, ім зовсім не по дорозі. Сам пан Штефко відтоді став незмінним членом абсолютно всіх політичних, суспільних та навіть культурницьких спільнот, довкола яких єдналися всі, хто поділяв погляди народовців[9 - ...єднались всі, хто поділяв погляди народовців. - Народовці - суспільно-політична течія серед молоді західно-української інтелігенції ліберального напрямку, що виникла у 60-х роках XIX століття у Галичині.]. Й навіть були часи, коли «Штефко та партнери» квітнули буйним квітом.

Але коли Кошовий уперше переступив поріг контори, Степан Якович давно та остаточно лишився сам. Колеги встигли пересваритися між собою через розбіжності у поглядах, не важливо, дрібні чи глобальні. Як устиг переконатися Клим на прикладі тих, хто часто приходив до батька в київську квартиру, для самовизначених українських громад не існувало дрібниць. Сперечатися могли до хрипоті з будь-якого приводу й, не знайшовши спільної мови, відтоді часто входили в контри один до одного, розпочинаючи мало кому на широкий загал зрозуміли публічні дискусії та звично закидаючи новоспеченим опонентам усі можливі зради. Виявляється, тут не могло бути інакше. Ось чому Штефко розсварився з партнерами, що не завадило йому тримати контору далі.

Отримавши обіцяний незабаром після історії з Соєюю та російськими бомбістами вид на проживання, Кошовий почав шукати змоги підтвердити тут, у Львові, свій адвокатський фах. Дізнавшись, скільки всього треба вивчити та як діяти, аби потім скласти всі іспити, він схопився не за голову, а за книжки. Проте, маючи серйозний намір розгризти граніт науки, Клим зовсім не збирався в ім'я цього голодувати. Й тим більше - не мав наміру ходити на обід до гостинної, хоч і суворої Естер Шацької. Розмови про згоду працювати двірником, сміттярем, вантажити мішки на вокзалі чи навіть чистити коней візникам за суп та сухарі насправді були бравадою, що він наодинці з собою чесно визнавав. Проте коло замкнулося. Не підтвердивши фах та не діставши дозволу, він не мав права займатися практикою, а не займаючись практикою, мусив хіба що йти на брук із простягнутим капелюхом.

Простуючи зараз униз від Личаківської до Шевської знайомим, рік як витоптаним маршрутом, Клим згадав: була така сама, не дуже тепла осінь, коли він стукав у двері нотаріальної контори пана Степана Штефка. Тоді контора майже тиждень не працювала, Кошовий поцілував замок, бо старий нотар застудився й хлюпав носом удома, скаржачись на протяги. Він постійно скаржився на них, навіть улітку, коли, здається, їх неможливо зловити. Та коли нарешті Клим прийшов, перемовини довго не тривали.

Пан Штефко вже знав від знайомих про поневіряння емігранта з Великої України, тож узяв його під крило без зайвих умовностей та вимог. Навпаки, при нагоді збирався особисто подякувати університетським професорам, котрі спрямували Кліма до нього. Адже помічника звільнив, бо побачив у нього примірник «Галичанина»[10 - ...помічника звільнив, бо побачив у нього примірник «Галичанина». - «Галичанин» - газета русофільської орієнтації, виходила у Львові з 1893-го по 1913 рік.], хоча раніше той читав лише «Діло»[11 - ...раніше той читав лише «Діло». - «Діло» - перша, найстаріша та впродовж багатьох років - єдина українська щоденна (від 1888 р.) газета в Галичині. Виходила з 1880-го по 1939 рік.]. Кошовий, не визначившись поки з політичними поглядами та розуміючи, наскільки вони є важливими для Степана Яковича, волів краще мовчати й уникати тем, в яких іще не надто розбирався.

Тактика виявилася несподівано вірною. Нотаріус для своїх без малого сімдесяти років виявився говірким дядечком, котрий мав лише свою та, звісно ж, єдину правильну думку про все, що відбувалося довкола. Клим же, не заперечуючи й час від часу навіть перепитуючи, став для пана Штефка ледь не ідеальним слухачем. І хоч у стосунках вони досягли певної гармонії, з іншим склалося не так веселково.

Контора «Штефко та партнери» переживала не найкращі часи.

Залишити свою практику старий нотаріус не мав кому. Хотів працювати, доки протяги не доконають остаточно, а тоді продати її й мати святий спокій. Син зовсім не цікавився юридичними справами, грав другорядні ролі в аматорському театрі, маючи всі підстави вважати себе міською богемою. Донька вийшла заміж за вчителя та перебралася з ним до Станіслава. Сам пан Штефко, благовидий, сивочолий та сивобородий, завжди вдягнений з голочки, не раз обмовлявся - досяг, чого хотів, аби ще в політиках гав не ловили.

Зрозуміло, чому не особливо старався. Кошовий здебільшого був при ньому не так помічником, як писарем. Кількість укладених обробок дорівнювала розмірам і частоті виплат. Дотримуючись акуратності в одязі й дбайливо ставлячись до букви закону, Степан Якович у всьому, що стосувалося Климової платні, застосовував протилежний підхід. Власне, це й була та сама причина, котра не дозволяла вчасно розраховуватися з домовласником, маючи постійні клопоти.

Попервах Кошовий навіть не мав, де сидіти. Більшу частину місця в приміщенні контори займали три шафи, до верхів напхані паперами. Перше доручення новому помічникові від старого нотаря було саме розібрати їх та впорядкувати. За інших обставин Кошовий напевне розвернувся б та пішов геть. Нехай шукають собі інших, молодших та дурніших. Проте в його ситуації не випадало крутити носом. Тож Клим, засукавши рукави, взявся до найнуднішої роботи у світі. А коли в процесі звільнив шафи від паперових стосів, придумав розставити їх інакше. У результаті між ними утворився невеличкий простір, куди помічник прилаштував столик та стілець, куплені в крамниці вживаних меблів. Так він отримав не лише роботу, а й своє місце в конторі.

Щоправда, платню помічникові пан Штефко не збільшив. Не було з яких статків.

Довго так тривати не могло. Коли терпець буквально підступив до горла, Кошовий без згоди з нотаріусом, якої все одно б не отримав, дав оголошення про «Штефка й партнерів» одразу в кілька газет, чого Степан Якович не робив, за його зізнанням, уже років п'ятнадцять. Витратив на цю акцію власні кошти й укотре лишив Веслава Зінгера без вчасно внесеної платні. Тобто, як згодом пожартував у розмові з Шацьким, зробив рекламу за Зінгерів рахунок.

Бажаного, вибухового ефекту не вийшло, проте кількість відвідувачів усе ж збільшилася. Повз увагу старого нотаріуса це не пройшло, але й витрат помічникові він не відшкодував. Буркнув про те, що Клим розпоряджається конторою, наче власною квартирою, та нарікання мало скоріше ритуальний, десь навіть батьківській характер. Однак справи пішли жвавіше, отже, працювати Кошовому стало трошки веселіше й навіть цікавіше.

Відвідувач, на якого сьогодні із самого ранку чекали в «Штефкові та партнерах», знайшов їхню адресу на Шевській саме через газету. Звали його Борисом Липницьким, він керував одним із нафтових родовищ у Бориславі[12 - ...керував одним із нафтових родовищ у Бориславі... - Борислав - місто на Львівщині, відоме своїми нафтовими та мінеральними родовищами. Єдине місто в світі, розміщене

на промисловому нафтогазовому та озокеритному родовищі з численними джерелами мінеральних і лікувальних вод. Наприкінці XIX – на початку XX століття видобутком нафти і озокериту в Бориславі займалися 75 великих та 779 малих підприємств, де працювало 10500 робітників.] та несподівано отримав у Львові спадок – кам'яницю на самому початку Пекарської[13 - ...кам'яницю на самому початку Пекарської... – Пекарська – одна з найкрасивіших та найпрестижніших вулиць Львова, була такою в згаданий період. Активно розбудовувалася та перебудовувалася з кінця XIX століття.]. Не маючи фізичної змоги займатися цими справами, нафтовик тицьнув пальцем у перше-ліпше оголошення, обравши контору пана Штефка.

Справи залагодити сподівався рано, аби не витратити потім на те часу. Пан Липницький збирався довірити такому собі панові Моргуну займатися своїм спадком, чимшвидше продати його, за що довірена особа матиме наперед обумовлений відсоток. Саме складання довірчого паперу в нотаріуса коштувало так само пристойних грошей. Бо в часи, коли все обертається довкола забудов та різних обладунків із міською нерухомістю, будь-яка угода, що має відношення до процесу, оцінюється дорожче. Ніхто особливо не нарікав і не торгувався. Тим більше – заклопотаний нафтовик Липницький, якому, аби було можна, взагалі не хотілося особисто займатися подібними дрібницями. Сам казав, що готовий навіть більше платити, аби можна було так: видати одну довіреність особі, котра матиме повне право від його імені зробити іншу довіреність, уже на ім'я такого собі Поліщука.

Словом, цей бориславський нафтовик був із тих, хто готовий купити собі за додаткові гроші вирішення поточних проблем.

Він саме сидів у конторі на старому рипучому стільці, коли Кошовий, таки запізнившись на десять хвилин від домовленого часу, вскочив у двері. Старий нотаріус, із незмінними круглими окулярами на носі, котрі робили його дуже схожим на університетського професора з природничих дисциплін, зиркнув на помічника з осудом. Але нічого не сказав, бо Клим з ходу вибачився, розкланявся, швидко роздягнувся. Поки чіпляв на вішак пальто й капелюха та вдягав незмінні конторські нарукавники, клієнт, широкоплечий, гладенько поголений, з м'ясистим носом, бубонів, напевне продовжуючи розмову, почату до Климової появи:

– Та ви ж бачите, пане Штефку, бачите на власні очі! Навіть, перепрошую, на всі чотири ока, тільки не гнівайтесь, у мене жарти такі...

– Та нічого. До речі, треба протерти два, – посміхнувшись у вуса, нотаріус зняв окуляри й старанно витер кожне скельце по черзі носовичком. – Чудово вас розумію та поділяю обурення. Нам, русинам, треба навчитися точності.

– Та про що ж кажу вам, шановний пане! – Липницький лягнув по столу грубою долонею. – Думаєш: жиди гуртуються, поляки гуртуються, московство – так само згуртоване довкола себе. Хочеш, їй-богу, хочеш, аби в нас теж велося так – свій до свого по своє. Я давав кошти на друк газет, просвітницькі книги. Їздили до нас у Борислав ваші, тобто наші... ну, розумієте. Розумієте ж?

– Та чудово вас розумію, – покірно підтвердив Штефко.

– Ось. Були, виступали перед робітниками. Свята справа, наша, я б сказав. І ви ж бачите, бачите – я намагаюся всі справи, які можна, вести з нашими, русинами. Тому вашу контору мені Бог послав! Він руку направив, і жодної миті не пошкодую. Все зробимо, як має бути. Але ж мені порекомендували також пана Моргуна як нашу, цілковито нашу людину. Люкс, думаю собі, не підведе. Ніби зустрілися накоротко. До кави попросив коньяку, але то не важливо, я, грішний, горілку Бачевського люблю.

– Свої, – нагадав нотаріус.

– Так я ж про що! – Долоня нафтовика знову лягнула по поверхні столу. – Бачте, маю принцип – свій до свого по своє. Хай би собі пив коньяк. Тим більше, мені сказали – колись, не дуже довго, пан Моргун мав щось із поліцією. Служити там, напевне, не міг. Але людина може мати стосунок до поліції в інший спосіб. Не важливо, для мене то додатковий плюс. Означає: людина відповідальна. І де він зараз? Ми домовилися на певну годину, конкретно – на дев'яту нуль-нуль. Зараз уже п'ятнадцять по дев'ятій. Я ціную свій час, ви цінуєте свій час, ваш помічник... Усяке трапляється, але він тут. Де, питаю вас, моя довірена особа?

Уже розмістившись за тим самим столом, із протилежного боку якого сидів відвідувач, Клим висунув шухляду, вийняв і поклав поруч паперовий стосик, перевірів, чи повна чорнильниця.

– А як його не буде, іншої не знайдете? – поцікавився Штефко.

– Та не маю на то часу! Ви ж почули, хіба ні?

– То, може, почекаємо ще хвилин десять, поки пан Кошовий зробить нам кави, він дуже добре навчився її заварювати на газовому пальнику. Дамо невідомому мені, та зовсім безвідповідальному панові Моргуну час на чашку кави. А потім рекомендую вам свого помічника.

Кошовий, не будучи готовим аж до такого, від несподіванки закашлявся.

– Він упорається? – запитав Липницький підозріло.

– Та постарается. Тим більше, поруч я. Під наглядом буде, та й обгородка не складна. Тепер тут, у Львові, ледь не третина робить щось із нерухомістю. Бум, як пишуть газети. Погоджуйтесь, пане Липницький. Під мою відповідальність.

Нафтовик почухав носа.

– Хіба під вашу, пане Штефку. Своім довіряти таки треба. Давати, як кажуть, шанс.

– У такому разі даємо шанс і тому панові Моргуну прийти сюди. Климе, будьте такі добрі...

Ще не зовсім усвідомивши, чим для нього починається сьогоднішній день, Кошовий машинально кивнув, підвівся, збираючись вийти з-за столу.

Постукали.

– Не пощастило, – мовив старий нотаріус. – Бачте, прийшов.

Не чекаючи, поки запросять, двері штовхнули.

У приміщення зайшов високий, можна навіть сказати – загрозливого зросту чоловік у цивільному. Колір його обличчя був нездорово червоним, від чого перше враження було: гість або вже, з самого ранку, п'яний, або переживає жахливе похмілля. Та за будь-яких умов під руку йому краще не потрапляти.

Клим це знав, як ніхто. Бо комісар кримінальної поліції Марек Віхура придумав неприємності будь-кому, лишаючись при цьому тверезим мов скло. Хворобливий колір обличчя мав від природи. Й через судинні розлади лікарі заборонили йому не лише алкоголь та каву, а навіть міцний чай та безліч інших життєвих радощів. Мало спису заборон, так ще й доводиться мати справу з різними покидьками. Звісно, настрій від такого в комісара не поліпшиться.

– Доброго ранку, пане комісаре, – привітався Кошовий. – Кого не думав побачити в нашій скромній конторі в цей час, так це вас.

– А я й не прийшов би, – сказав Віхура й тільки по тому підніс у загальному вітанні капелюха. – Маю честь, шановне панство.

– Поліцейський комісар? – здивовано перепитав Липницький. – Сюди? Так рано? Яким вітром?

– Не знаю. Мабуть, недобрим, – признався Віхура, не зводячи при цьому очей з Кліма. – За інших обставин, подібних, але інших, прислав би детектива чи двох. Та коли побачив ваше прізвище, пане Кошовий, вирішив сам навідатися. По старій пам'яті. Тим більше, давно ми не бачилися, вірно?

Тепер на Кліма вже дивилися пан Штефко з нафтовиком. Обое не розуміли, що тут відбувається. Та й сам Кошовий не надто далеко від них пішов у здогадах.

– Перепрошую, – проговорив обережно. – Про які обставини йдеться? Здається, я не давав жодного приводу поліції отак, просто зранку, згадувати мою скромну персону.

– Заспокойтеся. – Віхура поліз у внутрішню кишеню пальта, розстебнувши перед цим два гудзики згори. – Треба з'ясувати одну обставину. Ось.

Витягнувши портмоне, комісар розстебнув його, видобув зсередини цупкий паперовий прямокутник. Затиснувши між вказівним та середнім пальцями, помахав ним у повітрі.

– Впізнаєте?

– Що?

Кошовий уже знав. Не розумів лише, чому комісар кримінальної поліції все ж прийшов із цим до нього.

– Ваше?

Віхура не віддав прямокутник Кошовому в руки. Ступив до столу Штефка, поклав перед ним.

Візитна картка.

Зовсім нова. Замовлена недавно, для солідності.

Без додаткових вивертів, вензелів та віньєток, просто напис польською та українською мовами:

КЛИМЕНТІЙ КОШОВИЙ

НОТАР, ЗАВЖДИ ДО ВАШИХ ПОСЛУГ

Нижче – адреса контори на Шевській. Кошовий закусив губу, все одно нічого ще до пуття не розуміючи. Зате обурився Степан Якович.

– Климе, хіба ми так домовлялися? – вигукнув старий, так само помахавши в повітрі візитівкою. – Ви ж не маєте формального права писатися нотаріусом! Це порушення закону – і все через мою толерантність! Бачите, пане Липницький, ось які трафунки, коли свій до свого по своє! Це ж порушення! Ви тому прийшли, пане комісаре?

– Та заспокойтеся, – зупинив його жестом Віхура. – Писатися можна ким завгодно. Пан Кошовий усе ж не шахрай, хоч свого часу в мене був до нього цілий вінок питань. Насправді нам треба побесідувати з приводу Антона Моргуна, знаєте такого?

– Я знаю! – озвався нафтовик. – Ми всі тут на нього чекаємо. Він щось накоїв?

Віхура знизав плечима.

– Може, накоїв. При ньому револьвер знайшли. Може, збирався накоїти. Просто так зброю з собою вночі не носять. Він уже нічого не скаже. Вранці його знайшли в будинку на Валовій[14 - Валова – вулиця поблизу колишнього середмістя. Виникла на початку XIX століття після того, як було розібрано південний міський мур (1777 р.). Назви не змінювала протягом усього часу свого існування.]. Мертвим. Упав з риштування, з другого поверху. Голову розбив. А в кишені пальта, крім «бульдога», ліхтарик, гаманець і ваша візитівка, пане Кошовий. Значить, ви з ним бачились. Давайте спочатку: де, коли, за яких обставин...

Розділ другий

Про Чорну пані під чорну каву

Телеграму Клим відбив, щойно вийшов із комісаріату.

Віхура, як і передбачалося, тримав його недовго. Бо предмета для тривалої розмови насправді не було. Про загиблого Кошовий знав дуже мало. Прийшов до їхньої контори два дні тому, назвався Антоном Моргуном, відразу звернувся українською. Причому Клим ще тоді відзначив: говорив відвідувач так, як по той бік Збруча. Самому Кошовому не раз вказували на акцент, хоч насправді він вважав інакше – з акцентом говорять тутешні русини.

Гадаючи, що мова в даному випадку може вважатися такою-сякою особливою прикметою й здатна наштотхнути поліцію на якісь роздуми, Клим помилявся. Виявляється, про небіжчика комісар Віхура знав набагато більше, тож його не місцеве походження відкриттям для поліцейського не стало. А час, витрачений на розмову з Кошовим, він сам чесно назвав марним. Справді, прийшов чоловік,

назвався, на нього чекали в конторі, бо були попереджені. Пан Штефко того дня саме трохи занедужав, вирішив полежати вдома і запросто лишив поточні справи на помічника – адже нічого надто серйозного не очікувалося. Звісно, зустріч із нафтовиком Липницьким планував відбутися особисто. Того ж дня майбутню довірену особу прийняв та вислухав Клим, на прощання простягнувши візитівку. Чого в присутності старого нотаріуса робити не наважувався.

Все.

Принаймні так вважав поліцейський.

У Кошового ж виникли свої міркування, поділитися якими дуже кортіло. Єдиною людиною у Львові, здатною зараз вислухати його та відповісти на кілька питань, був Йозеф Шацький. З контори Кліма відпустили на цілий день, і можна було прогулятися до Кракідалів. Уже навіть почавши рухатися в потрібному напрямку, Кошовий передумав, вирішивши обговорити все на нейтральній території. Тому завернув до поштамту, дав Шацькому телеграму, запросивши на каву в «Сан-Сусі», після чого вирушив на вулицю Валову.

Неквапна піша прогулянка туди, а за деякий час – звідти в бік Сикстуської – забрала трохи більше двох годин. Проте, наблизившись до кав'ярні, Кошовий не стримав здивованого вигуку. Йозеф Шацький уже маячив біля входу, нервово походжаючи й роздивляючись навсібіч, не знаючи, звідки треба чекати появи товариша. Насправді дивуватися не було чому. Клим знав: при нагальній потребі цей чоловік обжене трамвай, хай при цьому захекається й вивалить язика на плече, мов загнаний пес. Навіть хапатиметься за серце. Хоч варто запропонувати кухоль пива, як від змученості його не лишалося й сліду. І все одно Кошовий не міг звикнути за весь час їхнього знайомства до темпів, із якими пересувається у просторі Львова ця вже не першої молодості людина.

Щоправда, Шацькому з однаковим успіхом давали і сорок, і п'ятдесят років. Не гладкий, але й не худий, він здебільшого ходив у старому, але добротному піджаку із довгими лапами, котрий висів на хазяїнові вільно. Зараз на Йозефові було ще сіре довгополе пальто із розстебнутими гудзиками, котре мало, крім прямого призначення – носіння у відповідний сезон, – ще одну, не менш важливу функцію. Як і піджак, верхній одяг був трохи завеликим. І Шацький вдягався так навмисне, аби здаватися соліднішим. Маючи зріст нижчий за середній, намагався виправити природний гандж бодай у такий нехитрий спосіб. І все одно, коли вони стояли поруч, різниця більш ніж на півголови була помітною.

Кучма засіяного початковою сивиною волосся лише збоку виглядала неохайною. Насправді ж за волоссям Шацький доглядав, воно завжди було дбайливо пострижене, ось лиш уперто не хотіло здаватися на милість гребінця, не прогинаючись навіть під капелюхом із широкими крисами. З бородою удавалося впоратися значно краще, тому й виглядала вона охайнішою. Видовжене лице прикрашали м'ясисті, трошки сторчкуваті вуха та прямий, широкуватий, із невеличкою орлиною горбинкою ніс.

– Ви зарезервували столик, пане Кошовий? – вигукнув Йозеф замість привітання.

При розмові він ковтав звук «р». Не гаркавив грубо, мов залізом по шершавому, не грасирував м'яко, немов дзвіночок дзвенить. Просто не вимовляв, почулося таке собі «за'езе'ували». На його крик озирнулися перехожі та швидко втратили інтерес – нічого вартого уваги не відбувалося.

– Хіба ми не знайдемо місця? – Наблизившись і потиснувши Шацькому руку, Клим вирішив так само обійти зайві вітальні церемонії.

– О цій порі – ні! – Йозеф був категоричним. – Хіба забули? Нині – п'ятниця, такий самий святий день для християн, як для жидів – субота. Й то не для всіх, пане Кошовий. Бо зуби болять у людей незалежно від днів тижня, церковних свят і взагалі, скажу я вам, не зважають на календар. Якось мав проблему: в самий Пейсах[15 - ...в самий Пейсах... – Пейсах — одне з головних єврейських свят, починається на чотирнадцятий день весняного місяця нісана (приблизно березень-квітень за григоріанським календарем). За значимістю відповідає Великодню.] одна герутене[16 - Герутене – неуважна, неохайна жінка або дівчина (ідиш).] так захопилася, що від власної жадібності до їжі зламала собі відразу два зуби. Потім я мусив іти до рабина, аби...

– Пізніше про це, Шацький, – перервав Клим і, відчувши, що сказав аж надто різко, тут же пом'якшив прохання: – Якщо можна, потім. На десерт. До чого тут п'ятниця?

Йозеф усе одно надувся, бо не любив, коли не давали доказати історію до кінця. Тому, закотивши очі, що здебільшого означало «чого ви всі від мене хочете», пояснив:

– Зараз уже по четвертій. Завершився черговий тяжкий тиждень. Люди поспішають попрощатися з ним. Тому займають усі вільні місця в пристойних кав'ярнях. Глядіть, пане Кошовий, аби не довелося нам із вами йти в якусь діру.

Так Шацький іменував доступні невибагливим містянам дешеві заклади, звідки ніколи, здається, не вивітряться жовті димні клуби. Вкриваючи, немов першим снігом, лампи, під скляними ковпачками яких тремтіли вогники, вони додавали таким кав'ярням певної загадковості. Втім, таке враження було першим і хибним. Усяка романтика відходила, коли разом із сизим тютюновим димом відвідувач-новачок занурювався в гамірне море, котре складалося з безпричинного сміху, лайливих тирад, нудних та позбавлених змісту монотонних сповідей, відрижок і випущених то тут, то там вітрів.

Бруднуваті простонародні питні «діри» мали все ж одну чесноту, здатну переважити вінок заданих ганджів. На відвідувачів там не звертали жодної уваги, якщо, звісно, ті не виділялися одягом, манерами чи в якийсь інакший спосіб. Злитися із тутешнім гармидером було завиграшки, й проводити небажані для сторонніх очей та вух зустрічі й перемовини все ж було ліпше там. Єдине, на що зважав у таких випадках Кошовий, – усі ці заклади могли бути, а часто – дійсно були густо нашпиговані поліцейськими агентами. Нема гарантій, що п'яндига у м'ятому котелкові за сусіднім від тебе столиком, котрий мочить вуса в пивній гальбі, не працює на кримінальну поліцію за гроші або просто з ідейних, авантюрних чи інших міркувань.

Натомість нові, більше наближені до світського життя кав'ярні, чий глянцевий блиск перегукувався з віденським і навіть мусив відповідати тамтешньому стилю, уже впевнено відвойовували позиції. Найчастіше вони відкривалися в нових, сецесійних[17 - ...вони відкривалися в нових, сецесійних будинках... – Сецесія – тут стиль у мистецтві. Виник в Австрії, коли група художників на знак протесту проти офіційного академічного мистецтва вийшла зі складу мюнхенської виставкової організації «Glaspalast». Вважається початком модерну.] будинках – саме на них тривав бум в останні роки. Дорогу й стильну кам'яницю поблизу Сикстуської вулиці мода не оминула: популярна у Львові кав'ярня «Сан-Сусі» відкрилася тут лише два роки тому, й фірма-забудовник внесла її в проект від самого початку.

Кошовий любив тут бувати, хоча все ж частіше заходив до кав'ярні Добровольського. Там завжди було людно, та відвідувачі, не домовляючись наперед, ніби так і потрібно, дотримувалися тиші. Адже туди сходилися панове з

усього міського центру читати свіжі газети, чим заклад мимоволі нагадував закритий британський клуб джентльменів, подібний до описаних у своїх оповіданнях сером Конан Дойлем. Думалося там справді краще. А ось поговорити ліпше деінде. «Сан-Сусі» підходила якнайкраще.

Переступивши поріг, Клим зрозумів, що Шацький мав рацію. Йі разом спіймав себе на думці – давно не заходив сюди, тим більше під кінець дня й під кінець тижня. Вільних місць не було, принаймні Кошовий їх не помітив. Зате від нього не сховалися вогники торжества, що блимнули в очах зубного лікаря. Випнувши вперед худі груди, він зміряв Кліма таким поглядом, ніби раптом виріс на цілу голову і глядів на товариша згори вниз. Кошовий відразу здогадався, що зараз відбудеться, але дозволив Йозефу скупатися у променях слави.

– Проведіть нас! – гордо попросив наспілого кельнера.

Той, лавіруючи між столиками, перетнув разом із ними залу, тримаючи курс ліворуч, завів обох за широку масивну колону, жестом показав призначений для двох столик.

– Прошу дуже. Панове відразу зволять замовити?

– Дві чорні кави, будь ласка, – сказав Клим. – Одну без молока.

– Дві без молока, – тут же виправив Шацький. – І прошу принести також ваших фірмових круасанів.

Мода на французькі рогалики завелася у Львові не так давно. Кошовий уже знав, що, кажучи «фірмові», замовник мав на увазі оригінальну начинку, яку додавав кожен кухар. Зазвичай вони були сезонними, і нині в «Сан-Сусі» пропонувалися круасани з корицею та абрикосовим джемом.

– Що б ви робили без мене, – мовив Шацький, коли кельнер відійшов, а вони вместилися за столик один навпроти одного, прилаштувавши перед тим капелюхи й пальта на стоячий лакований вішак. – Якби я не прискочив сюди так скоро, як мені дозволила моя Естер, не вдалося б зарезервувати навіть стільця біля шинквасу. Довелося б нам з вами блукати, мов двом моркв'яним поцам, від закладу до закладу, всюди ловити облизня й опинитися нарешті у кращому випадку – «Під вошею», що на Личакові, а в гіршому – в одній із брудних

довколишніх дір.

– Я ціную вашу спритність, Шацький, – потішив його самолюбство Клим.

– Дякую, пане Кошовий.

Минулого літа, невдовзі після знайомства, Йозеф офіційно попросив Кошового не звертатися до себе «пане», бо вважав – так простіше, і це визначає певний ступінь довіри між обома. Сам же натомість уперто «панькався», нічим це не пояснюючи, й Клим вирішив не сушити голову, а додати це до великого переліку дивацтв свого доброго львівського приятеля.

– Про що поговоримо? – діловито спитав Йозеф. – Давно не було нічого цікавого? Знову якась страшна таємниця?

– Поки що ні, – заспокоїв його Клим. – І, маю надію, нічого страшного не станеться. Скажу більше – готовий припустити, що перегинаю палицю й даю надмірну волю фантазії. Заскучав, почав мохом заростати у конторі пана Штефка.

– Можна без передмов, пане Кошовий? Відразу, отак, просто в лоба. Що вас тривожить цього разу?

Клим умостився зручніше.

– Чули про нещасний випадок на Валовій? У будинку, котрий зараз перебудовується?

– Нічого не... – Раптом Шацький стрепенувся, ніби його торкнуло струмом, примружився: – Чекайте, на Валовій? Ви сказали – на Валовій?

– Саме так. А що...

Клима зупинила виставлена вперед рука.

– Часом не будинок за номером двадцять вісім?

– Отже, ви чули.

– Пане Кошовий, – нахилившись ближче й витягнувши шию, Шацький стишив голос. – Я нічого не чув про те, що сталося на Валовій... коли, кажете?

– Сьогодні вночі.

– Ага, ясно. Та якщо на Валовій трапляється нещасний випадок, це може статися лише в кам'яниці під двадцять восьмим номером. Б'юся об заклад, цього не надрукують у газетах. Чорну пані згадувати заборонено.

– Чорну пані?

– Атож, Чорну пані. Бачте, а ми з вами поспішили.

– Тобто?

– Коли мали надію, що нічого страшного не станеться. – За звичкою склавши губи трубочкою й поцмокавши, Шацький при цьому похитав головою. – Комусь дуже треба було її потурбувати. Біда нікого не вчить.

– Яка біда? Шацький, перестаньте говорити загадками!

– Я ні до чого, пане Кошовий. Найбільша тут загадка – саме будинок номер двадцять вісім по Валовій. Бачте, я відразу визначив номер, – знову почувся нотки гордості. – Але давайте так. Спершу розкажіть, чому вас схвилювала смерть на Валовій. І вже потім я поясню вам, чому варто обходити той будинок десятою дорогою.

Віко сіпнулося.

– Хай буде так. Розумієте, Шацький... Словом, там не нещасний випадок. Людину там убили.

Принесли каву, розмова на короткий час перервалася.

Зробивши акуратний ковток, Шацький додав ще цукру на свій смак, черпаючи його з цукорниці мініатюрною срібною ложечкою. Кошовий не любив дуже солодку. Щоправда, в перші місяці свого львівського життя не міг стриматися, солодив щедро. Десь читав або, швидше за все, чув – солодке допомагає впоратися зі стресом, заспокоює нерви, додає впевненості в собі. Може, це дурня, та напевне було в тому щось, бо справді цукор і тістечка дивним чином додавали енергії. Але одного разу, десь на третій місяць своєї служби в конторі пана Штефка, він відчув, як погладшав. Відразу згадав про намір поновити спортивні заняття й навіть навчитися краще боксувати, декларований у присутності Шацького та чоловіка, котрий убив адвоката Союку. І почав відвідувати гімнастичний зал, переконавшись заодно: тут, у Галичині, мода на спорт поширеніша, ніж у його рідному Києві, не кажучи вже про всю неосяжну Російську імперію.

Відтоді ж Клим почав або класти менше цукру в каву, чай чи какао, або взагалі пив без цукру, отримуючи незнану раніше насолоду від кавової гіркоти, що приємно щипала кінчик язика.

З'явилися й круасани, м'які, щойно спечені. Щедро додана кориця лоскотала ніздрі, змішуючись із ароматом паруючої кави. Все разом категорично суперечило Климовим намірам говорити далі про смерть. Кортіло замовити до цього ще й порцію коньяку, а ще краще – наливки, вона не така міцна, зате додасть пікантності вже існуючій композиції запахів. Поза сумнівом, Йозеф радо підтримав би його намір.

Замість того Кошовий, дмухнувши на свою каву, теж ковтнув, поставив чашечку поруч із блюдцем.

– Ви мене трохи... та де трохи – сильно збили з толку, Шацький.

– Я? – Той тицьнув себе пальцем у груди. – Вас? – Палець націлився на Клима. – Чим?

– Не думав, що маєте в запасі спеціальну страшну історію про місце скоєння злочину. Збирався поділитися власними міркуваннями й порадитися, що б це могло означати. Ви ж знаєте все і всіх у Львові.

– Половину, – уточнив Шацький, роблячи ще ковток. – Інша половина знає Шацького. Та, сподіваюсь, не про Шацького й не все. Бо деякі речі, пане Кошовий, я змушений приховувати від очей та вух своєї коханої Естер. Ви чудово знаєте, про що я.

– Знаю. – Климові завжди коштувало чималих зусиль стримати потік слів, що ними сипав балакучий товариш, по можливості спрямовуючи їх у потрібне русло. – Давайте так зараз домовимося. Спершу я ділюся з вами своїми сумнівами та висновками. Потім ви пояснюєте, як їх пов'язати з поганою репутацією того будинку на Валовій. Годиться?

– Приймається.

Підхопивши з тарілки круасан, Шацький умочив краєчок ріжка в каву, добряче відкусив, почав жувати. Кошовий примружився, вибудовуючи в голові правильну послідовність викладення думок.

– Труп знайшли вранці. Будівельні робітники вийшли до праці, побачили тіло із загуслою калюжею крові довкола голови. Поруч повалене риштування. Дерся вночі на другий поверх, ступив не туди чи щось таке. Кажуть, буває, навіть удень. Хто він такий і для чого приперся туди серед ночі, жоден із будівельників поняття не мав. Його впізнав один із поліцейських. Такий собі Антон Моргун, колись сам служив у поліції.

– Дуже відомий, раз отак упізнали?

– Віхура сьогодні чомусь розговорився. Зрозумів, що я не вів із Моргуном жодних справ, тому ми просто побазікали. Він, мабуть, остаточно переконався, що труп не кримінальний, та втішився. Все ж йому та його сищикам мороки менше. Не докладно, двома словами пояснив, чим Моргун був такий прикметний. Значить, було йому тридцять шість. Ані дружини, ані дітей. Перебрався до Львова з Кам'янця-Подільського, там служив у суді чи щось таке. Чому вирішив емігрувати, Віхура не сказав, але насправді то не має зараз жодного значення. Факт інший: Моргун спробував влаштуватися на поліцейську службу, але його брали хіба патрулювати вулиці. Щось не поділив із одним колегою, побилися серед білого дня. Про те навіть газети писали – двоє стражів порядку порушили порядок у подвійних розмірах. Читали?

– Не читав. Але вже щось таке пригадую, ходили колись Краківським базаром розмови.

– Звісно, після такого Моргуна виперли. Та все ж, зі слів Віхури, ту історію вдалося навіть використати. Вигнаний із поліції русин напевне мав на неї зуб. Тому – поза всякими підозрами. Й кілька наступних років він працював таємним агентом, з тих, що винюють по різних кублах потрібну інформацію. Мав якусь легальну службу, не суть. Важливо інше: останнім часом від послуг Моргуна кримінальна поліція відмовилася. Є... гм... була підозра, що, мовляв, знюхався зі злочинцями, веде якусь одному йому зрозумілу подвійну гру. Словом, в будинку на Валовій сьогодні зранку знайдено труп таємного поліцейського інформатора, остаточно списаного на пси з усіх рахунків. Ось так воно все виглядає на перший погляд. І розбиратися, що привело Моргуна вночі в той будинок та погнало на риштування, кримінальна поліція в особі комісара Віхури не хоче. Схоже, дирекція його в цьому обома руками підтримує.

Поки Кошовий говорив, Шацький ум'яв свій круасан. Запивши кавою й переконавшись, що у чашці ще лишилося, запитав:

– Чому вас уся ця буденність насторожує? Був собі невдаха, тепер нема. Про сам той дім...

– Потім про будинок! – неввічливо перервав його Клим. – Не поспішайте з висновками. Ви уявляєте собі, що значить – кілька років поспіль ризикувати здоров'ям та навіть життям, вдаючи із себе свого на кримінальному дні? Ми з вами мали змогу трошки доторкнутися до нього, згадайте ту славну нічну прогулянку Личаковом. Нам нічого не загрожувало, і то! – Він багатозначно підніс пальця, відсунувши заразом ближче до краю столу каву, що поволі вистигала. – Судячи навіть із почутого від Віхури мізеру, Моргунові кортіло гострих відчуттів. Йому ж пропонували ганяти батярів на Гетьманських Валах чи жебраків із Ринку. Тому й подався в таємні агенти, проковтнув образу. Чоловік бачив себе таким, шукав, де краще проявити, як то кажуть, власну сутність. Словом, я б не називав убитого таким уже невдахою.

– Ви знову сказали – «вбитого», – нагадав Шацький, машинально підсовуючи до себе тарілку з Климовим круасаном, котрого той не торкнувся.

– І маю на те підстави, – кивнув Кошовий. – Зрозуміло, чому Віхурі вигідніше прийняти як нещасний випадок. Останнім часом Моргун пропонував свої послуги як приватна особа. Залагоджував різні суперечки, яких воліють не нести в поліцію. З'ясовував різні неприємні обставини, користуючись зв'язками в місцевому кримінальному світі. Серед іншого – займався досить легальними справами. Наприклад, йому довіряли проводити різноманітні оборудки. Мав репутацію чоловіка, обізнаного в шахрайських справах. Тож запросто міг контролювати, аби довірителя не натягнули. Особливо це стосується угод із нерухомістю. Самі ж знаєте, у Львові нині відзначають своєрідний будівельний бум. Є багато бажаючих нагріти на цьому руки.

– Правда, – підтвердив Шацький, беручи Климів круасан. – Знаю кілька абсолютно негідних випадків, коли...

Кошовий укотре зупинив словесний потічок, цього разу – жестом.

– Нічний похід Моргуна на вулицю Валуву жодним боком не стосувався справи, до якої його за чиеюсь рекомендацією збирався залучити наш клієнт Борис Липницький. На той час Антон уже виконував якесь доручення. Це воно привело його в той будинок глупої ночі. І було те доручення дуже небезпечним.

– Звідки такі висновки?

– Револьвер у кишені, – спокійно відповів Клим. – З того, що при загиблому був «бульдог», ані Віхура, ані хто інший у кримінальній поліції не зробили жодних висновків. Вважається, мати при собі зброю постійно такому, як Моргун, із відповідною репутацією – нормально. Роздобути револьвер нині не є проблемою. Тим більше – для Антона, з його зв'язками. Звідки, й тим більше – для чого вона, комісар не замислився.

– А ви, значить, задумалися?

Шацький говорив, жуючи.

– Ще раз, – зітхнув Кошовий. – Уночі ніхто просто так, з доброго дива, не піде в будинок, де ведуться серйозні будівельні роботи, прихопивши револьвер та ліхтарик. Тим більше – Моргун. Тих крихт, що відомо, досить, аби чітко зрозуміти для себе: просто так, заради цікавості він не пішов би о пізній порі в дім, де ніхто

не живе й найближчим часом не житиме. Тим більше – озброєний. Моргун прихопив ліхтарик. Збирався уважно роздивитися там усе, аби ніхто не заважав, лишаючись непоміченим. Щось шукав? Напевне. «Бульдога» прихопив, бо розумів – пошуки пов'язані з небезпекою. Тож готувався до неї. Нарешті, я сьогодні вже прогулявся до того будинку, на Валу. Будівельників розпустили до завтра, після ранкової знахідки ніхто працювати вже не налаштований. Глянув на місці. І остаточно переконався у своїй правоті. Моргуна вбили, Шацький. Зробив це той, чию таємницю колишній поліцейський хотів розгадати і для того пробрався в дім гупої ночі. Якщо ви готові – прогуляємося, поки сонце не сіло й видно без додаткового освітлення. Треба показувати наочно, я лишив там усе, як є.

Слухаючи, Йозеф дожовував круасан. Упоравшись, одним ковтком спорожнив свою філіжанку, промокнув губи серветкою.

– Я можу пояснити, кого боявся той нещасний і на кого готував револьвер. А також – що могло привести його туди вночі. Пане Кошовий, – зараз Шацький перейшов на голосний шепіт, – він напевне готувався зустріти Чорну пані.

Від раптового різкого звуку Клим здригнувся.

Випростався на стільці, глянув з-за колони в бік його витоку. Нічого серйозного не сталося, якомусь панові раптом закортіло заспівати польською. Задля цього він підвівся, й по обидва боки соліста-аматора сиділи й захоплено гляділи на нього дві зовсім молоденькі панночки. Крім Кошового й Шацького, ця сцена не привернула нічию увагу. Або панові давали можливість проявляти себе перед панянками так, як він вважав за доцільне, або він тут частий гість і практикує подібні соло.

– Значить, Чорна пані.

Клим двома пальцями стис за краї недопиту філіжанку зовсім уже захололої кави. Замислено повернув її довкола власної осі, не відпускаючи від поверхні столу.

– Хто її побачить – більше не житиме, – кивнув Йозеф. – Я взагалі здивувався, коли пішли чутки, що хтось наважився купити той проклятий будинок.

– Я так розумію, тут має місце якась страшна казка чи легенда.

– Пане Кошовий, коли будь-яка місцевість обростає міфами, то не є аж так погано, – мовив Шацький упевнено. – Іноді мені, грішному, здається, що Мойсей так само міф. Знаєте, коли разом збирається багато жидів, не знайдеться в світі жодної особи навіть серед нас, котра могла б морочити голови цілих сорок років, водячи пустелею кагал. Землю обітовану мій народ справді шукав довго, сумнівів нема. Але сорок років – то, даруйте, занадто.

– Ви знову говорите не про те, що треба, Шацький.

– Лише приклад! – він картинно розвів руками. – Існують справжні прикрі випадки. Але завжди знайдеться той, хто згустить фарби, перетворивши чужу приватну трагедію на таке собі прокляття, здатне торкнутися всіх та вся. Проте, пане Кошовий, Чорна пані – той випадок, коли не варто говорити про чиюсь надмірно хвору уяву. Тільки не подумайте, що я – мішугець, випущений із Кульпаркова навідати родину. – Задля наочності Йозеф покрутив пальцем біля скроні. – Тут маємо не той випадок, коли німий сказав, що сліпий бачив, як кульгавий кудись стрімко біг.

– Тобто Чорна пані – не легенда?

– Як подивитися. З одного боку – ніби так. Із іншого – ваш Антон Моргун не перший, кого знаходять мертвим у проклятому будинку на Валовій. Слухайте, перший, кого вона перестріла у своєму домі, загинув, коли я ще не народився!

Пан соліст уже доспівав і під дружні оплески супутниць замовив ще французького шампанського, зробивши це голосно, аби почули всі присутні, й сів.

Кошовий кинув гратися філіжанкою, повернув її на блюдце.

– Почніть із початку, Шацький.

Той зітхнув, ніби його примушували до тяжкої невдячної праці.

– Я знаю не більше й не менше за інших. – Йозеф вмовстився зручніше. – Колись, близько ста років тому, жив собі на там заможний бровар Міхал Гаецький. То, кажуть, було третє покоління пивоварів, і пиво виходило знамените. Саме в ті часи на Валовій, де раніше стояли міські мури, розчистили місця для забудов. Так почали виростати нові будинки, один із них зводив власним коштом пан Гаецький. Був, говорять, чоловіком при літах, хоч не таким уже старим. Але вік для чоловіка – не біда. Весь рід Гаецьких як по чоловічій, так і по жіночій лінії не вдався на лиця.

– Тобто? – Клим навіть труснув головою. – Не зовсім розумію...

– Ох, пане Кошовий. Негарні були ті Гаецькі. Щоб не сказати – потворні. Я сам не красень, але... Гм, так ось. Наділив їх Господь наш усіма талантами, та й вирішив собі – досить. Будуть багаті, познаходять собі пари. Так і було. Дівчат Гаецьких брали через пишні посаги, хлопців – бо мали важкі калитки й ніколи не скупилися. Правда, до слова сказати, нащадки теж не змінювали породи. Хоч хлопи брали вродливих панянок, хоч дівчата їхні тішилися зі ставних мужів, усе одно вишкварки, перепрошую, вдавалися видами в Гаецьких. Але коли говорити про пана Міхала, той вдачу мав ніби непогану, ще й кохався на мистецтві. Був меценатом, фундував кошти для артистів, художників, музикантів. Через це, власне, поклала на Гаецького оком одна молода, вродлива й досить примхлива панна. Називалася Єва, єдина донька в сім'ї знаного на той час графа Новицького. Душі в ній граф не чув. Беріг мов зіницю ока. Та зовсім не заперечував, коли Єва захотіла побратися з Міхалом Гаецьким, котрому на той час перевалило вже за сорок. Для молодої дружини, власне, він той дім будував.

– Для Єви? – перепитав Клим.

– Хто буде, – знизав плечима Шацький. – Тобто бровар хотів мати родину, жінку й дітей, ось і готував собі родинне гніздечко. І бачте, пане Кошовий, яка склалася картина. Незвична для всього славного роду Гаецьких, я б навіть так сказав. Бо чи не вперше не мала молода вродлива панна жодного розрахунку щодо нареченого! Чули про Красуню й Чудовисько? Десь так, хіба чудовиськом пана Міхала, кажуть, можна було назвати досить умовно. Людиною був жорсткою, та хіба може бути іншим той, хто веде серйозні справи? Пані Єву на руках носив, їй то подобалося. А ще більше лягало на душу захоплення чоловіка різними мистецтвами, бо сама вона тим жила, скільки себе знала. Отак одного разу й умовила пустити на горище пожилця.

– Хто такий?

– Забрів до Львова бідний станіславівський скульптор Зенек. Молодий, але, казали, страшенно талановитий. Як про нього дізналася пані Єва, історія замовчує. Але достеменно відомо: вона привела художника до чоловіка буквально за руку. Й вмовила, точніше, поставила перед фактом – талантові не гідно бути голодним та холодним, без даху над головою. Отак і оселився скульптор під дахом своїх благодійників.

Краєм ока Клим побачив, як кельнер ніс панові солісту шампанське у відерці з льодом.

– Слухаєте мене, пане Кошовий?

– Звісно. Поки нічого надзвичайного не відбувається. Я так розумію, юний талант закохався в пані Єву і почуття стало взаємним. А ображений у кращих почуттях чоловік зробив щось із коханцями, так чи ні?

– Не зовсім. – В очах Шацького майнула лукавинка. – Хоча щойно цими словами, ходом власних думок, ви довели: сто років тому люди мислили так само просто, як і тепер. У всякому разі, висновки були зроблені подібні до ваших. – Він шморгнув, легенько посмикав себе пальцями за ніс. – Перепрошую, десь трохи застудився. Осінь, восени я завжди підхоплюю нежить першим. Потім він передається Естер, далі...

– Що з Євою та Зенеком?

– Нічого. – Йозеф знову розвів руками. – Зовсім нічого, пане Кошовий. Ані тоді, ані тим більше тепер ніхто не дізнався, чи було щось між ними. Але якось на горище, в майстерню до нашого скульптора, завітав один настільки поважний, наскільки ж безсовісний добродій. Він, бачте, наслухався про Зенекові таланти й вирішив замовити власне погруддя. Бюст, розумієте? – Для наочності Шацький показав руками, і збоку це виглядало так, ніби він розповідав про розмір грудей своєї Естер. – Не судилося. Тобто погруддя замовив, та виліпити скульптор не встиг. Бо, вийшовши з майстерні, добродій усім кумасям Лемберга повідав, скільки там побачив утілень красуні Єви.

– Вона позувала йому? Може, навіть голою?

– Коли викликали поліцію, аби відтягнути Гаецького від Зенека та врятувати юнакові життя, хлопець, казали, божився – все робив з пам'яті. Єва жодного разу не позувала, тим більше – оголеною. Більше того, пані навіть не знала про Зенекові вироби. Клявся, що закарбував Євин образ у пам'яті й отак, даючи волю уяві, ліпив. Дозволив собі дати фантазії більшу волю, ніж того дозволяє пристойність, – так за те вибачався, готовий був валятися в ногах у пані, аби лиш дозволила не розбивати милі серцю скульптури. Та Гаецький осатанів. Розбив важким молотком усе, що бачив. Уявіть, пане Кошовий, – засліплений гнівом, гидкий чолов'яга із перекошеним лицем кількома сильними ударами розбиває лик своєї дружини. В її присутності, її живої, розвалює глиняні голови копій. Коли ж Єва, отямившись, стала благати мужа не робити цього, тим розізлила його ще більше! Мовляв, знала все ж таки, курво! Оголялася безсоромно перед тим, кому він через власну душевну теплоту дозволив жити в себе під дахом на всьому готовому. Пані злякалася за власне життя й далі не зронила ні слова.

Раптом десь поряд бахнуло.

Кошовий знову здригнувся. Майнуло – де стріляють, хто, для чого. Але наступної миті почувся знайомі гучні оплески: це дівчата плескали в долоні, вітаючи пана соліста, котрий справно впорався з корком. Торкнувшись краю правого ока, Клим запитав:

– Бровар вигнав дружину?

– Ні. Все вийшло набагато гірше. Поліція тоді вирішила не тримати Зенека в криміналі. Збереглися неперевірені чутки, що його викупила сама Єва та просила нікому не говорити. Але більше зробити нічого для скульптора не могла. Бідака не мав, де жити, що їсти, була холодна зима. Після Різдва його мертве замерзле тіло знайшли на Гицлівській горі. Після того пані Єва ходила, постійно вбрана в чорне. Перебралася жити на горище, де не дозволяла нічого прибирати. Й так проводила дні й ночі серед глиняних залишків власної вроди. Гаецький намагався привести до неї трьох найкращих лікарів, одного навіть виписав аж із Відня. Пані Єва нікого до себе не підпускала, майже нічого не їла, а коли залишала горище – її мовчазну постать, закутану в чорне, бачили на бічних міських вулицях. – Йозеф знову шморгнув. – Правда то чи ні, але ходило в той час по базарах і дійшло дотепер: комусь сказала пані Єва, що тільки Зенек здатен визнавати й цінити її вроду. Для всіх інших вона померла. Так тяглося до Великодня, а тоді справді вона зробила Гаецького вдівцем. Обставини досить

дивні. Просто в ніч перед Великоднем у будинку на Валовій сталася пожежа. Коли загасили, з горища винесли тіло бездиханної Єви, як завжди, в чорному. Що сталося, хто запалив, від чого вона загинула чи загинула сама – історія, як кажуть у подібних випадках, відмовчується. Але, – Шацький трохи подався вперед через стіл, стишив голос, – поховавши дружину, бровар спокою в тому домі не знав. Дуже скоро розорився. Міг врятувати справу, та не хотів цього робити. Все розпродав за безцінь, останнім був будинок, де Гаецький так і не почув дитячого сміху, де ніколи вже не затупцяють сходами маленькі ніжки. Не буде, кому лишити спадок. Рідні з ним не зналися, вважали – приносить нещастя. Ще за рік по тому Міхал Гаецький помер у божевільні. Закопаний на тамтешньому цвинтарі, могила заростає травюю.

Дзенькнуло – це пан соліст, говорячи й розмахуючи при цьому руками, захопився та впустив кришталевий келих на підлогу. Чомусь і це його панночки прийняли захопленими оплесками.

– Сумна історія, – Кошовий говорив щиро. – Я так розумію, Чорна пані – це про нещасну Єву Гаецьку. А докладніше?

– Вона почала являтися ночами, – Шацький промовив це буденно. – Так принаймні говорили.

– Просто являлася? Привидом?

– Кажуть, спершу бачили сяйво. А в ньому – Чорна пані. Для неї нема перешкод. Пройде крізь зачинені двері, крізь стіну, може з'явиться у вікні. Коли просто стоїть, а буває – питається: «Хто ти?» Не злякаєшся – житимеш, більше та мара не приходитиме. Бо не злякатися може лиш чоловік, котрий до самої смерті її кохав та помер з її іменем на вустах, з її образом у серці.

– Зенек?

– Він. Тільки ж, пане Кошовий, привида серед ночі хто завгодно злякається. Добре, коли Чорна пані просто зникне. Дивися, почне сунути просто на бідаку. Глядиш, чимось важким наверне. Чужих у своєму домі не визнає, до смерті довести готова. Отак, – знову шморгнув. – Та що ж це таке! Треба тертої цибулі...

– Найцікавіше ж, Шацький! – Клим уже ледь стримувався. – Скільки народу довела Чорна пані до могили?

– Хіба я це сказав? – Йозеф не здивувався – майстерно зіграв, не надто приховуючи. – Всякий наступний власник за деякий час продавав той будинок чим далі, тим дешевше. Та років вісімдесят тому дім на Валу вивисвятили. Дім тоді навіть перебудували. І знаєте, Чорна пані з того часу не являлася. За неї забули навіть. Згадали ось тепер, зовсім недавно.

– Коли?

– У нас на Кракідалах заговорили про Чорну пані наприкінці літа. Двое померло, побачивши привида. Виглядає, Антон Моргун – третій.

З якої причини панночки плескали своєму кумирові цього разу, Кошового вже не цікавило.

Розділ третій

Повія, злодій та приватний детектив

Жовтневі сутінки – ранні.

Звісно, не такі, як у листопаді, коли у звичну для Львова обідню пору, тобто ближче до п'ятої вечора, волога темрява вже ковтала місто, моргаючи гасовими ліхтарями. І то – не всюди. Передмістя занурювалися в ніч, віддавалися її владі, й цнотливі панночки отримували від батьків найсуворіший наказ не засиджуватися, не загулюватися, вертатися чимраніше. Якщо ті заспокоювали, що мають кавалера, суворий тато неодмінно вимагав рекомендацій про того. Аби бути певним – делікатний чоловік, не батяр. Хоч, поклавши руку на серце, вечірня прогулянка у батярському товаристві бігме виглядала безпечнішою, ніж

під ручку з майстровим чи того гірше – з паном студентом.

Але хай поки сутеніє ще не надто рано. Все одно ближче до шостої починало сіріти. Ліхтарика Кошовий при собі не мав, бо ще зранку, коли чепурився перед виходом, не знав, із чого почнеться день. І куди поведе вечір. Тож мусив розрахувати так, аби втрапити до будинку на Валовій, поки видно. Саме тому стримав бажання дізнатися від всевідаючого Шацького подробиці нехайно. Розрахувався, кивнув товаришеві, й обое залишили кав'ярню.

– Прогуляємося разом, не проти? – поцікавився Клим, щойно вийшли на вулицю.

– Пане Кошовий, ви ж знаєте, маєте певний досвід. Шацький ніколи не був від того, аби вплутатися кудись разом із вами. Тільки щось мені підказує, вас зацікавив означений будинок із приви́дом. Хіба ні?

Перехопивши портфель у ліву руку, правою Клим заспокійливо поплескав Йозефа по плечу.

– Ви мене своєю страшною казкою справді збили з пантелику...

– Дуже перепрошую шановного пана, ви мене ображаєте! – стрепенувся Шацький, у голосі чулося щире обурення. – Я не казкар, не ота шикса Шехерезада! Все, що ви почули, є чистісінькою правдою!

– Примарна Чорна пані теж?

Шацький досить сильно ляснув себе по лобі, потім звично почмокав губами:

– Ви мені не повірили! Пане Кошовий, я розпинався, а ви не ймете віри!

Вечір видався теплим. Сіріло повільно, проте – невблаганно. Клим відчув, як починає нервувати.

– Слухайте, Шацький, давайте рухатись. Поговоримо по дорозі, на ходу. Тільки заради Бога, не кричіть і не махайте руками. Або, якщо важко стримуватися, то бодай не вигукуйте. На нас звертатимуть увагу, а мені зараз це потрібно найменше. Згода?

Йозеф уперто гойднув головою.

– Ні. Тобто, – тут же виправився, – я готовий провести вас до місця, на Валову. Але щось мені підказує, вам кортить зайти всередину будинку. Якщо припекло перевірити, чи справді являється привид Чорної пані, прийдіть краще вночі. Той чоловік так і зробив. Не він один, як вже знаєте. Скінчилося все це дуже сумно...

Климова рука стисла плече Шацького міцніше.

– Послухайте мене дві хвилини. Не перебивайте. Я не прошу вас забути цю згубну звичку. Ви старша людина, і я вас надто поважаю, аби змінювати натуру, – це не має жодного сенсу. Та все ж послухайте спокійно й спробуйте зрозуміти.

Говорячи, Кошовий дивився йому просто в вічі. Шацький майже ніколи не витримував прямого погляду. Відвівши очі, він глянув на Климову руку на своєму плечі, акуратно зсунув її своєю, так ніби брався за крижку порцеляну. Прикусив нижню губу, хитнув головою.

– Кажіть. Мені справді важливо знати, пощо я мушу йти туди з вами.

Кошовий зітхнув.

– Отже, – почав, намагаючись говорити переконливо, – коли я просив вас про зустріч, справді хотів лише поділитися певними сумнівами й порадитися. Ваша казка... добре, нехай буде – ваша правдива історія сильно вибила мене з колії. Признаюся, перемішала думки, розрахунки та висновки. Змінила увесь хід та цілковито перекреслила логіку. Проте йти на Валову разом із вами я збирався, бо інакше не маю, як пояснити, чому нещасного Моргуна підступно вбито. Сьогодні вже був там, оглянув місце незалежним від поліції поглядом. Зайвий раз переконавшись: їхні нишпорки всюди дивляться, але нічого не бачать. Ви мені були потрібні там лише як свідок, Шацький.

– Свідок – чого, дозвольте запитати? – Й не дочекавшись відповіді, Йозеф тут же мовив: – Я дуже перепрошую, тільки мої свідчення нікому ніколи й ніде не знадобляться. Ви ж самі кажете: пан комісар Віхура зробив інший висновок, котрий вважає єдино правильним.

Сонце вперто сідало. Ще трохи зволікань, і їм справді не буде сьогодні жодного сенсу йти до фатальної кам'яниці. Хіба справді серед ночі, озброївшись ліхтариками чи взагалі парафіновими свічками.

– Ходімо вже. – Клим сіпнув Шацького за рукав пальта. – Якщо не переконаю вас ні в чому по дорозі, просто постоїте поруч, іззовні. Годиться такий варіант?

– Приймається. Хоч моя Естер ставиться до вас шанобливо, пане Кошовий, але все ж має рацію, кажучи: від вас жидові може бути часом забагато цорес.

– Чого забагато?

– Не дуже приемних трафунків. – Йозеф розвів руками. – Хто я такий, щоб не погоджуватися зі своєю фейгале? Але коли чую це й киваю головою, завжди маю на то відповідь – часом втрапити в цорес із вами цікавіше, аніж зазирати в роти різним шлимазлам. Ходімо!

І Шацький, котрий хвилину тому вагався, чи треба погоджуватись на небезпечну, з його погляду, пропозицію, перший посунув уперед. Ще й узяв такий темп, що Кошовому навіть довелося його наздоганяти.

Рухалися швидко, немов справді намагаючись випередити неспинні сутінки.

Лишаючись вірним собі, зубний лікар час від часу з кимось вітався, перед кимось навіть привітно знімаючи крислатого капелюха. Проте підганяти його, як під час більшості прогулянок, не довелося. Крокували злагоджено, тож Кошовий мав усі шанси встигнути по видному.

– Насправді ваша історія, Шацький, нічого серйозно не змінює в моїх висновках, – говорив Клим на ходу. – Хіба дещо коригує їх, та не заперечує й не перекреслює. Все поясню на місці, наочно, трошки потерпіть. Поки пояснить коротко про тих двох, котрі загинули у фатальному будинку.

Шацький знизав плечима.

– Насправді про товаришів по нещастю вашого знайомого, пана Моргуна, відомо небагато. Газети приділяли цьому мало уваги. Бо всі випадки, як оцей, третій, трактувалися як нещасні. Першою, наскільки я пригадую, ще в серпні була така собі панянка Марія Д., так прописали в публікації.

– Докладніше нічого не було?

– Було, – охоче кивнув Шацький. – Панянка – то сильно сказано. Є, звісно, шляхетні курвасі. Я навіть знаю декількох, тільки Боже збав бовкнути про це при моїй Естер, – він захихотів. – То була звичайна собі не дуже популярна повія. Молода, кажуть, негарна з виду. Ніби русинка, перебралася з села, шукала файної долі. Ми дорослі чоловіки, пане Кошовий, встигли дещо побачити й запізнати. Хіба зайде кубіта, котра торгує собою та при цьому себе поважає, серед ночі у хтивих справах до напівзведеної кам'яниці?

– Ви там були, Шацький, що знаєте про її справи?

Йозеф відмахнувся.

– Слухайте, це також публікували газети. Поліція дуже швидко відшукала її любчика, загулялого муляра з Верхнього Личакова. Тому ще жінка дала такого чосу, пір'я летіло на всю вулицю! Підпив добряче в отому жахливому шинку «Під гарматою», бо саме була п'ятниця й дістав від хазяїна тижневу платню. Дівка тут же підкрутилася, вона, казали, часто вешталася саме біля «Гармати» чи поруч із подібними гнидниками. Змовилися швидко, усамітнитися хтивцям не було де. Хіба забудова, всередині ж нема нікого. Той майстровий, ходили чутки, говорив, ніби кубіта нагнулася, виставила вперед дупу, стала, впершись руками в підмурок...

– Шацький, у вас Естер і четверо дітей. Вас аж такі подробиці не мали б цікавити.

– Саме тому, пане Кошовий, вони переймають мене найбільше! – запалився Шацький. – Ну, менше з тим. Коли кавалер пішов, панна Марія лишилася там. На ранок знайшли мертвою.

– Від чого померла?

– Про кримінал не писали. Скажу лиш, що то була перша смерть у будинку за номером двадцять вісім на вулиці Валуї відтоді, як будинок поміняв власника і його почали змінювати за сецесією. Про Чорну пані згадували в розмовах, і то озираючись. Бо, самі розумієте, подібне не надто вітається. Та якби все було не так, власник не відмовився б від подальшої забудови й не перепродав будинок. А по тому, під кінець вересня – нова халепа!

Говорячи, вони тим часом завернули в дворики, аби скоротити шлях, і зараз вийшли в центр вулиці Боїмів. До кінцевої мети подорожі лишалося зовсім небагато, й Клим зберігав надію побачити в непорушному вигляді те, що виявив там удень.

– Хто цього разу?

– Подейкували – дрібний крадій. Стирив щось, за ним гналися. Знали в обличчя, тож вирішив пересидіти десь, перечекати лови. І тут, казали в нас на Краківському базарі потім кілька днів, усе набагато зрозуміліше.

– З'ясували, від чого помер?

– Бог мене милував, пане Кошовий, роздивлятися й того трупа. Але! – Шацький багатозначно підніс палець вгору й помахав ним, ніби погрожуючи комусь. – У нас на Краківському ходили чутки, що той злодюжка помер від страху. Перелякався, вгледівши щось. Серце, підірване безпутним життям, не втримало. Кого або, краще так – чого міг перелякатися дрібний крадій, звичний до постійних небезпек? Скажете – наздогнали, знайшли, затисли в глухий кут. Та, знову ж посилаюся на достовірні чутки з Кракідалів, бо у нас лише правдиві чутки, – все потягнуте ним при ньому лишилося.

– Що це значить, на вашу думку?

Шацький раптово спинився, змусивши Клима вчинити так само. З багатозначним виглядом підніс указівного палець вгору, потрусив, звично поцмокав губами.

– Чорна дама являлася обом нещасним у різний час. Хочемо ми того чи ні.

– Моргуну теж?

– Чим гірший ваш нещасний Моргун від решти?

Кошовий зітхнув.

– Я особисто зустрічався з ним, Шацький. Недовго спілкувався. Та мені цього виявилось досить, аби скласти про людину думку. Той чоловік не служив у поліції з уже відомих вам причин. Зате числився в агентах, отже, був сміливим та готовим до небезпечних зустрічей. Отак, від переляку, померти не міг.

– Навіть уздрівши Чорну пані?

– Ходімо, нарешті, далі. Тут поруч уже. Все покажу й розкажу на місці.

Вони підійшли до потрібної споруди, поки промені жовтневого сонця ще остаточно не встигли заховатися.

Перед ними постав будинок, котрий, на дотримання вимог сецесії, в колишньому стані зберіг хіба підвальну частину й фундамент. Будівельники взялися за нього ще наприкінці минулого року. Кошовий добре пам'ятав це, бо процес відбувався фактично в нього на очах. Йдучи у справах або просто гуляючи, він кілька разів на тиждень неодмінно проходив по Валовій, не звертаючи спеціальної уваги ані на цю, ані на інші забудови, котрих у Львові зростало останнім часом дуже багато. Це відзначалося самими містянами та мало різну оцінку.

Хтось вітав руйнацію й перебудову старих кам'яниць на більш сучасні, вважаючи – сецесія значно освіжить обличчя Львова. Чув Кошовий і протилежну думку: частині громадян не подобалися всі ці новомодні впливи, котрі, до того ж, народжуються не в межах міста, а завозяться з Відня, Парижа, Рима чи Берліна. Були й ті, чие бурчання стосувалося насамперед питань економічних: хто й скільки заробить на будівельному бумі, накручуючи ціни на все поспіль – від найдрібніших витратних матеріалів до власне будівельних робіт. Не кажучи вже про подальші обладнання з нерухомістю. Адже значна частина сецесійних будинків від самого початку планувалася для продажу, перепродажу, здачі в комерційну оренду, словом – для отримання прибутку. Місцеві українські соціалісти, до яких тяжів пан Штефко, взагалі виступали на сторінках своїх газет із розлогими статтями про шкідливість тотальної урбанізації, яка вигідна лише скоробагатькам і віддаляє народ від сталих традицій, позбавляючи такий затишний колись Львів звичного комфорту й витискаючи звичайних людей

подалі від агресивної цивілізації кудись далеко на суспільні маргінеси.

Сам старий нотар ставився до будівельної лихоманки із симпатією, котру змушений був старанно приховувати від товариства. Кількість звернень щодо обладок із нерухомістю зросла, тому пан Штефко міг лише радіти збільшенню заробітків. Не менше тішився й сам Клим, адже всяка наступна нотаріальна угода давала невеличкий зиск і йому. Проте вголос нотар про таке намагався у присутності близького собі товариства не говорити, лиш киваючи, коли заходила мова про згубний західний вплив на тутешні традиційні цінності, якому русинам варто опиратися, консервуючи та максимально зберігаючи власні культурні звичаї й погляди.

Від початку забудови тут уже звели зовнішні стіни, вигнавши два поверхи вгору та накривши дах. Саме ця обставина, як зрозумів Кошовий із розповіді Шацького, виявилася найважливішою. Згори не капало, тому всередині заховатися від дощу чи снігу міг усякий, хто мав бажання. Звісно, серед білого дня тут працювали будівельники, та вночі жодної спеціальної охорони не виставлялося. Клим уже встиг ніби між іншим запитати у Віхури, чи є тут сторож. І цілком вдовольнився поясненням, котре зараз переказав Йозефові:

– Попервах тут ночами сидів спеціально найнятий охоронець. Стеріг матеріали, аби не розтягнули. Але вже кілька місяців жодної варти тут нема. Тепер розумію, чому. Хоча ваша Чорна пані могла бути лише однією з причин. Коли тут знайшли тіло повії, про що я ще зранку нічого не знав, будинок не пантрували.

– Це ще нічого не означає! – вперто правив своє Шацький. – Люди знали, яку погану репутацію має будинок. Тож дурних нема сидіти тут ночами.

– Нехай так, – легко погодився Клим. – Тільки їх нема лише кілька місяців як! До того часу вони були! Бо від самого початку, як я вже говорив, власник забудови наймав нічного сторожа. І дядько сидів тут із рушницею, не маючи проблем та не наткнувшись на вашу Чорну пані жодного разу! Вважаєте, не сказав би, коли привид одного разу явився б йому? Та весь би Львів знав! І ви – один із перших, хіба ні?

Той нічого не відповів, лише пурхнувши губами. Якийсь час обоє стояли, роздивляючись будинок, потім Клим гойднув портфелем уперед, запрошуючи:

- Проходьте, Шацький, ми тут зовсім самі.

- Для чого ви привели мене сюди? - Йозефова підозрілість була дещо запізнілою.

- Доведу, чому Антон Моргун не міг упасти з риштування й від цього загинути. Вперед, не бійтеся. Навіть якщо ваша Чорна пані справді існує, вона являється лише ночами.

Перед тим як пройти всередину крізь проїму дверей, Кошовий швидко роззирнувся навсібіч, переконавшись - до них та їхніх дій перехожим нема жодного інтересу. Швидко пірнувши під риштування, намагаючись при цьому не замастити пальта, Клим почекав, поки Шацький зробить те саме. Так обое опинилися в майбутньому передпокої. Затим Кошовий ступив далі, пройшовши туди, де, за архітектурним задумом, мала бути головна зала. Звідси на горішній поверх вели сходи, зведення яких лише почалося, тож нагору будівельники діставалися по риштаках.

- Стійте поки тут, - попросив Клим, передаючи Шацькому портфель. - Тримайте.

- Чому саме тут? - поцікавився Йозеф.

- Задля наочності. Хочу провести невеличкий експеримент. До речі, ви знаходитеся приблизно на тому ж місці, де вранці будівельники знайшли труп.

Йозеф не стримав короткого зойку й по-цапиному відстрибнув убік, ніби побачив під ногами отруйну змію.

- Ну, можете бути там, - сказав Кошовий. - Суті це не змінить. Ще ось це потримайте, будь ласка.

Він розстебнув і рвучко зняв пальто, кинув Шацькому, той підхопив і тепер тупцяв на місці з руками, повними речей. Сам же Клим, більше нічого не пояснюючи, спритно подерся риштаками вгору й досить скоро опинився поверхом вище. Йозеф стежив за ним, задерши голову, й поки нічого не розумів.

- Отак Моргун заліз сюди вночі! - крикнув згори Кошовий. - Падав з цієї висоти. Тільки не звідси, інакше завалив би тулубом риштування. Але ось тут, - він

тупнув ногою раз, потім – ще раз, для певності, – чи не єдине місце, де в темряві справді можна ступити необережно, загубити опору й втратити рівновагу. Пройшовши далі, навіть у темряві досить легко орієнтуватися. Тим більше, Моргун мав при собі ліхтарика. Чуєте мене?

– Та чую! – Шацький зручніше перехопив пальто, трохи подумав – і поставив портфель на землю, притуливши до правої ноги. – Тільки поки все одно нічого не розумію!

– Штовхнули його. Ось що я хочу сказати, – голосно пояснив Клим.

Йозеф шморгнув носом.

– Чорна пані могла явитися йому де завгодно. Хоч там, хоч отам.

– От же ж упертий ви! Скажіть, хіба привиди тілесні? Вони можуть когось сильно вдарити? Знаєте, я сам багато читав і чув страшних казок. Та ніде не сказано, що привид може заподіяти людині фізичної шкоди. А в Моргуна голова розбита, чуєте?

– Побачив мару. Злякався. Ступив назад. Втратив рівновагу й полетів униз.

– Саме так вважає поліція, Шацький! Ви ніби змовилися. Раптом ви справді змовилися з комісаром, га?

На таке зубний лікар вирішив не відповідати. Надто поважав себе, аби спростовувати те, у що не вірить і сам Кошовий, дражнячись згори. А тим часом Клим не чекав від Шацького жодних виправдань чи пояснень. Зник із його очей на коротку мить, пройшовши в глиб горішньої забудови. Швидко повернувся, тримаючи щось у руці. Хотів спустатися так, передумав – жбурнув свою здобич униз, намагаючись не вцілити в товариша. І поки злавив, той обережно, ніби згори впало щось справді небезпечне для життя, наблизився й глянув.

Нічого особливого.

Шмат цегли, досить замашний.

– Бачите? – почулося за спиною.

Обтріпуючи на ходу штани, котрі все ж забруднилися, Клим узяв у Шацького пальто, накинув, почав неквапом застібати гудзики. Капелюх увесь цей час лишався на голові.

– Що я повинен бачити, крім каменяки? – поцікавився Йозеф.

– Таку саму забрала поліція. Підбрала ось тут, на землі. На ній – сліди крові загиблого, речовий доказ. Бо на розбитій голові, відповідно, порох від цеглини. Пояснюю як адвокат, котрий також має, – Кошовий гмикнув, виправився, – тобто мав кримінальну спеціалізацію. Для слідства й суду все це разом є беззаперечним доказом: той уламок цегли став причиною смерті Антона Моргуна. Впав із висоти, вдарився головою об гострий край. Нещасний випадок. Могло ж пощастити, аби цегла не лежала просто тут, на місці невдалого падіння.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примітки

1

...це ж галицький князь Лев... – Князь Лев (між 1225 та 1229–1301) – другий син Данила та Анни, доньки галицького та смоленського князя Мстислава Удатного. Хресне ім'я – Онуфрій. Вважається засновником міста Лева – Львова. Перед постригом у монахи (приблизно 1300 р.) зумів відновити єдність Галицько-Волинської держави, поширивши її кордони на сучасне Закарпаття і Люблінську землю і навіть на Київ.

2

...воювати гидотних ратусів. – Ратус (rattus) – назва щура латиною.

3

...пальці стисли сталь «бульдога». – Широко поширений наприкінці XIX – на початку XX століття тип кишенькового револьвера. Назва походить від британської моделі револьверів Веблей №??2 Bulldog, випущеного 1872 року.

4

...електричний ліхтарик Х'юберта. – Винахід американського винахідника Джошуа Коена являв собою лампочку, яка живилася від батарейки. Права на винахід викупив у Коена 1896 року Конрад Х'юберт (Акіба Горовіц), емігрант із Мінська. Вже за три роки перші електричні ліхтарики, зроблені за таким принципом, з метою реклами були безкоштовно роздані патрульним поліцейським у Нью-Йорку. На початку XX століття кишенькові ліхтарики вже мали кілька моделей та вільно продавалися в Європі.

5

...взяти хоч того ж пана Яворського. – Яворський Францішек (1873–1914) – польський історик, журналіст, публіцист, письменник, архіваріус і колекціонер. Один з найталановитіших дослідників і популяризаторів історії Львова і міст Галичини.

6

...коли чоловік залишав рідні Кракідали... – Кракідали – район Львова, на той час – одна з околиць, котра починалася відразу за Краківським базаром. Був місцем компактного проживання євреїв. Район вважався одним із найбільш бідних у місті.

7

...знаходилася на вулиці Шевській. – Шевська – вулиця в центрі Львова, з'єднує площу Ринок та площу Яворського. Одна з найстаріших у місті. Серед населення переважали українці.

8

...з тими русинами, котрі орієнтуються на єдиний народ та російського царя... – Тут русини не самоназва західних українців, а мовно-літературна і суспільно-політична течія серед українського населення Галичини, Буковини і Закарпаття у 1819—1930-х рр. Обстоювала національно-культурну, а пізніше – державно-політичну єдність з російським народом і Росією.

9

...єдналися всі, хто поділяв погляди народовців. – Народовці – суспільно-політична течія серед молоді західно-української інтелігенції ліберального напрямку, що виникла у 60-х роках XIX століття у Галичині.

10

...помічника звільнив, бо побачив у нього примірник «Галичанина». – «Галичанин» – газета русофільської орієнтації, виходила у Львові з 1893-го по 1913 рік.

11

...раніше той читав лише «Діло». – «Діло» – перша, найстаріша та впродовж багатьох років – єдина українська щоденна (від 1888 р.) газета в Галичині. Виходила з 1880-го по 1939 рік.

12

...керував одним із нафтових родовищ у Бориславі... – Борислав – місто на Львівщині, відоме своїми нафтовими та мінеральними родовищами. Єдине місто в світі, розміщене на промисловому нафтогазовому та озокеритному родовищі з численними джерелами мінеральних і лікувальних вод. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття видобутком нафти і озокериту в Бориславі займалися 75 великих та 779 малих підприємств, де працювало 10500 робітників.

13

...кам'яницю на самому початку Пекарської... – Пекарська – одна з найкрасивіших та найпрестижніших вулиць Львова, була такою в згаданий період. Активно розбудовувалася та перебудовувалася з кінця ХІХ століття.

14

Валова – вулиця поблизу колишнього середмістя. Виникла на початку XIX століття після того, як було розібрано південний міський мур (1777 р.). Назви не змінювала протягом усього часу свого існування.

15

...в самий Пейсах... – Пейсах — одне з головних єврейських свят, починається на чотирнадцятий день весняного місяця нісана (приблизно березень-квітень за григоріанським календарем). За значимістю відповідає Великодню.

16

Герутене – неуважна, неохайна жінка або дівчина (ідиш).

17

...вони відкривалися в нових, сецесійних будинках... – Сецесія – тут стиль у мистецтві. Виник в Австрії, коли група художників на знак протесту проти офіційного академічного мистецтва вийшла зі складу мюнхенської виставкової організації «Glaspalast». Вважається початком модерну.

Купить: https://tn.knigapoisk.com/kokotyuha_andr-y/privid-z-valovo

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)